

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie

Studijní obor: Regionální a politická geografie

Jiří Vítek

**Lokální politici jako aktéři regionálního rozvoje na
Karlovarsku po roce 1989**
**Local politics as the actors of regional development in
Carlsbad region after 1989**

Diplomová práce

Praha 2014

Vedoucí práce: RNDr. Tomáš Havlíček, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 20. 8. 2014

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl především poděkovat vedoucímu své diplomové práce RNDr. Tomáši Havlíčkovi, Ph.D. za vstřícný a trpělivý přístup při vedení práce, za jeho cenné rady a připomínky.

Abstrakt

Předložená diplomová práce se zabývá funkcí lokálních politických činitelů jakožto aktérů lokálního rozvoje v modelových územích. Prvotním cílem práce je tedy zvolení vhodných modelových území v rámci Karlovarského kraje. Hlavním cílem diplomové práce je na příkladu tří vhodně zvolených modelových území analyzovat roli a přístup lokálních politiků k rozvoji modelových území.

Teoretická část se zabývá charakteristikou přístupů k rozvoji lokalit a charakteristikou vybraných pojmů klíčových pro potřeby práce.

Zjištěné výsledky diplomové práce korespondují se stanovenými cíly a předpoklady. Lokální političtí činitelé jsou nejdůležitějšími aktéry lokálního rozvoje, ale jejich role je patrná pouze v omezené míře. Největší rozdíly v přístupu k lokálnímu rozvoji lze shledat mezi opozičními a koaličními politiky.

Klíčová slova: Hranice, lokální politici, aktéři lokálního rozvoje, sociální kapitál

Abstract

This thesis is concerned with a function of local political leaders as the actors of regional development in model areas. The primary aim is to select the appropriate model areas in Carlsbad region. The main aim of this thesis is on example of three appropriate selected model areas to analyze role and attitude of local politician in development of model areas.

The theoretical part deals with analyze of attitudes in local development and analyze of selected ideas key for needs of thesis.

The results of the thesis correspond to the stated aims and assumptions. Local political leaders are important actors of local development, but their role is evident only to a limited extent. The biggest differences in the approach to local development can be found between opposition and coalition politics.

Keywords: Borders, local politicians, actors of local development, social capital

1. Úvod.....	8
2. Struktura, cíle, hypotézy	10
3. Teoreticko-metodologické zarámování.....	11
3.1. Metodologie	11
3.2. Rozbor literatury	13
3.2.1. Lokální politické elity	13
3.2.2. Aktéři lokálního rozvoje	15
3.2.3. Problematika hranice a pohraničí.....	19
3.2.4. Lidský a sociální kapitál	21
3.2.5. Karlovarský kraj.....	28
4. Geografická analýza modelových území	30
4.1. Charakteristiky modelových území.....	32
4.1.1. Občanská vybavenost POÚ.....	32
4.1.2. Hospodářská činnost	35
4.2. POÚ Aš	39
4.3. POÚ Nejdek	41
4.4. POÚ Žlutice.....	43
5. Role lokálních politických elit v modelových územích.....	47
5.1. Řízený rozhovor s představiteli místní správy	47
5.2. Analýza rozhovorů	48
5.2.1. Nejdek	48
5.2.2. Žlutice	53
5.2.3. Aš	57
5.2.4. Rozhovor s koaličním zastupitelem Karlovarského kraje	61
5.2.5. Rozhovor s opozičním zastupitelem Karlovarského kraje.....	62
5.2.6. Postoj kraje.....	62
6. Role lokálních politických elit v modelových územích.....	64
6.1. Občanská aktivita	64
6.2. Zapojení neziskových organizací	65
6.3. Zapojení firem.....	66
6.4. Rozpočty obcí.....	66
6.5. Spolupráce uvnitř kraje	67
6.6. Přeshraniční spolupráce.....	68
7. Shrnutí řízených rozhovorů.....	69

8. Závěr	71
9. Seznam literatury	75

Tabulka 1: Typologie regionálních aktérů	18
Tabulka 2: Účast ve volbách do obecního zastupitelstva v POÚ Aš (v letech 1994 – 2010 v %)	27
Tabulka 3: Účast ve volbách do obecního zastupitelstva v POÚ Nejdek (v letech 1994 – 2010 v %)	27
Tabulka 4: Účast ve volbách do obecního zastupitelstva v POÚ Žlutice (v letech 1994 – 2010 v %)	28
Tabulka 11: Občanská vybavenost POÚ Aš k 31. 12. 2012	34
Tabulka 12: Občanská vybavenost POÚ Nejdek k 31. 12. 2012	34
Tabulka 13: Občanská vybavenost POÚ Žlutice k 31. 12. 2012	34
Tabulka 14: Hospodářská činnost v POÚ Aš k 31. 12. 2012	35
Tabulka 15: Hospodářská činnost v POÚ Nejdek k 31. 12. 2012	36
Tabulka 16: Hospodářská činnost v POÚ Žlutice k 31. 12. 2012	36
Tabulka 5: Charakteristika POÚ Aš k 31. 12. 2012	39
Tabulka 6: Finanční příjmy obcí v POÚ Aš v letech 2005-2007 (v tis. Kč)	40
Tabulka 7: Charakteristika POÚ Nejdek k 31. 12. 2012	41
Tabulka 8: Finanční příjmy obcí v POÚ Nejdek v letech 2005-2007 (v tis. Kč)	42
Tabulka 9: Charakteristika POÚ Žlutice k 31. 12. 2012	43
Tabulka 10: Finanční příjmy obcí v POÚ Žlutice v letech 2005-2007 (v tis. Kč)	44

Obr. 1: Poloha zkoumaných území v rámci Karlovarského kraje.....	31
Obr. 2: Míra nezaměstnanosti v POÚ Karlovarského kraje k 31. 12. 2012	37
Obr. 3: Míra nezaměstnanosti v obcích Karlovarského kraje k 31. 12. 2012	38
Obr. 4: Index stáří v POÚ Karlovarského kraje k 31. 12. 2012.....	45
Obr. 5: Index stáří v obcích Karlovarského kraje k 31. 12. 2012.....	46

Seznam použitých zkratk

MMR – ministerstvo pro místní rozvoj

RR – Regionální rozvoj

Hardware (HW) - tvrdé projekty, především rozvoj infrastruktury (silnice, chodníky), jednodušší na zpracování a viditelnější

Software (SW) - měkké projekty, rozvoj společenských aktivit, podpora kulturních a sportovních akcí, složitější na zpracování, méně viditelné

POÚ – pověřený obecní úřad

MSP – malé a střední podniky

OECD – organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

SRN – Spolková republika Německo

RZS – rychlá záchranná služba

TOS – tvorba občanské společnosti

EU – Evropská unie

PRKK – program rozvoje Karlovarského kraje

JoN – Jde o Nejdek

VŠ – vysoká škola

NO – Nezisková organizace

SDH - Sdružení dobrovolných hasičů

1. Úvod

Předložená diplomová práce se zabývá problematikou lokálních politiků, jako aktérů rozvoje malých obcí. Studie navazuje na práci M. Hampla (2003), který se zabývá problematikou regionální diferenciace Česka na příkladu Karlovarska a také na výzkum česko-saského a česko-bavorského pohraničí, kterými se zabývali především M. Jeřábek a J. Dokoupil (2000). Lokálními politiky a lokálními aktéry se ve své práci zabývá M. Illner (2001), popřípadě T. Kostelecký (2011). K diskuzi témat sociálního kapitálu a pohraničních území přistupují také T. Havlíček, P. Chromý, V. Jančák a M. Marada (2005).

Pro potřeby diplomové práce, byl vybrán Karlovarský kraj, kde vlivem konkrétních historických událostí došlo ke změně charakteru pohraničí a kde tyto změny mají vliv na procesy rozvoje, které v modelových územích probíhají. V Karlovarském kraji se prolínají dvě historické události, které rozvoj oblasti ovlivňují: vysídlení českých Němců a následující dosídlení většiny kraje po druhé světové válce a také izolace Karlovarského kraje od zbytku Česka. V rámci Karlovarska byla zvolena tři modelová města s rozdílnou výchozí situací – a to především polohou v rámci Karlovarského kraje tedy i rozdílnými předpoklady pro přístup k lokálnímu rozvoji.

Pozitivní lokální rozvoj modelových území je především výsledkem činnosti konkrétních lidí, kteří svou aktivitou přispívají ke zvyšování životní úrovně a kvality života obyvatel tohoto území. Téma diplomové práce zní „Lokální politici jako aktéři regionálního rozvoje na Karlovarsku po roce 1989“. Snahou diplomové práce je tedy přispět do diskuze o roli lokálních politiků jako aktérů lokálního rozvoje. Pod pojmem lokální politici rozumíme starosty a opoziční zastupitele, kteří představují místní politické elity s velkým vlivem na rozhodování o směřování rozvoje daného města (Illner 2001)

V diplomové práci je zkoumána činnost lokálních politiků uvnitř modelových území a také jejich činnost vně modelová území, kde mohou ze své pozice fungovat jako zprostředkovatelé kontaktů s regionální (krajskou) úrovní.

Předložená diplomová práce si klade za cíl zjistit, jakým způsobem se lokální politici zapojují do rozvoje modelových území a jaké jsou rozdíly v přístupu lokálních politiků k rozvoji modelových území a také čím jsou tyto rozdíly způsobeny.

První část diplomové práce je zaměřena na teoretické přístupy týkající se lokálního rozvoje, lokálních elit a sociálního kapitálu. Zabývá se rovněž charakteristikou modelových území s důrazem na jejich specifické prvky, které znesnadňují směřování k úspěšnému rozvoji města.

Druhá část diplomové práce se snaží charakterizovat lokální politiky, kteří působí ve zvolených modelových územích. Analyzuje přístup lokálních politiků k chodu města, jejich přístup ke spolupráci kraje a jeho nižších územně správních celků a především odlišnosti v zapojení lokálních politiků do rozvoje modelových území. Analýza přístupu lokálních politiků byla provedena na základě témat, která vzešla z teoretické části jako nejzásadnější.

Závěr diplomové práce shrnuje zjištěné informace a porovnává výstup analytické části s předem stanovenými předpoklady.

2. Struktura, cíle, hypotézy

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. Teoretická část zahrnuje metodické postupy, rozbor odborné literatury a geografické analýzy modelových území. Empirická část se pak skládá s řízených rozhovorů s klíčovými osobami modelových území a jejich následné analýzy a to včetně shrnutí jejich role v lokálním rozvoji. Předkládaná práce má za cíl analyzovat roli lokálních politiků v rozvoji modelových území a na základě zjištěných informací vysvětlit rozdíly v přístupu jednotlivých lokálních politiků.

Cíle diplomové práce:

- Analyzovat tři modelová území (Aš, Nejdek, Žlutice), která svou vnitřní charakteristikou vystihují vnitřní diferenciaci Karlovarska.
- Analyzovat roli lokálních politiků uvnitř modelových území a také navenek mezi městem a krajem a
 - zjistit rozdíly v přístupu lokálních politiků, tedy starostů a opozičních zastupitelů k lokálnímu rozvoji vybraných obcí.

Předpoklady diplomové práce:

- Modelová území vykazují velmi podobnou vnitřní charakteristiku (nízká volební účast, míra nezaměstnanosti), rozdíly spočívají především v osobnostech lokálních politických činitelů.
- Lokální politici jsou a priori bráni jako významní aktéři lokálního rozvoje, ale často fungují také jako zprostředkovatelé kontaktů a vazeb s regionální (krajskou) úrovní.
- Starostové budou preferovat spíše autoritářský přístup k vedení města a lokálnímu rozvoji, zatímco přístup opozičních zastupitelů bude spíše kooperativní a více aktivující fungování společnosti.

3. Teoreticko-metodologické zarámování

3.1. Metodologie

Metodická část slouží k popisu výzkumných postupů, které byly použity v teoretické i praktické části diplomové práce. Součástí této kapitoly je i rozbor literatury zvolené pro tuto diplomovou práci.

Prvním krokem bylo hledání vhodných modelových území, tedy základního bodu intenzivního výzkumu. Výběr modelových území byl proveden na základě geografické polohy zkoumaných území při hranicích s Bavorskem (Aš), Saskem (Nejdek) a ve vnitřní periferii (Žlutice) a potvrzen článkem (Hampl 2003). Za metodický postup pro získání objektivních názorů na rozvoj obcí byl zvolen řízený rozhovor se starosty a opozičními zastupiteli z obcí se sídlem POÚ.

Druhým krokem byl kabinetní výzkum v podobě sběru dat. Sledovány byly především velikostně-významové charakteristiky zkoumaných územních jednotek, konkrétně oblasti působnosti POÚ Aše, Nejdku a Žlutic. Následovala geografická analýza modelových území. Teoretická část byla zakončena rozbořem odborné literatury a to především tematicky zaměřené na: lidský a sociální kapitál, lokální elity, hranice, regionální rozvoj. Veškeré výzkumy byly doplněny výstupy v podobě tabulek, grafů a map.

Třetím krokem je získávání objektivních názorů na rozvoj obcí. Za metodický postup byl zvolen řízený, polostrukturovaný rozhovor se starosty a opozičními zastupiteli z obcí se sídlem POÚ a krajskými zastupiteli.

Polostrukturovaný rozhovor se vyznačuje jasně daným účelem, předem danou osnovou a velkou pružností procesu získávání informací. Pro zajištění údajů a odpovědí pro účely práce byl tento typ dotazování vybrán jako nejvhodnější. Díky velké možnosti upřesňování dotazů a odpovědí dotazovaných lze z celého rozhovoru vytvořit poměrně přesnou analýzu situace v daném území. Dále se data ze strukturovaných či polostrukturovaných rozhovorů snadněji analyzují, což byl také důvod pro výběr tohoto typu kvantitativního dotazování (Hendl 2005).

Okruhy témat k řízeným rozhovorům:

1. Občanská aktivita
2. Zapojení neziskových organizací
3. Zapojení firem
4. Rozpočet města
5. Postoj kraje
6. Přeshraniční spolupráce
7. Spolupráce uvnitř kraje

Všechny body osnovy řízeného rozhovoru mají velkou váhu. Cílem řízených rozhovorů bylo zjistit, jak k těmto bodům přistupují hlavní lokální aktéři, tedy starosta a zastupitelé.

Čtvrtým krokem je shrnutí výsledků řízených rozhovorů, stanovení problémů modelových území a následně formulování závěru. Cílem explanace řízených rozhovorů je porovnání a zhodnocení výpovědí představitelů místních samospráv.

3.2. Rozbor literatury

Rozbor literatury má za cíl seznámit s články a texty souvisejícími s tématem diplomové práce. Jde především o téma lokálních politických elit, lidského a sociálního kapitálu, aktérů lokálního rozvoje a témat zabývajících se hranicemi a pohraničím.

Problematikou politických elit, jako aktérů lokálního rozvoje se zabývá velmi malý okruh vědců. Proto bylo cílem této kapitoly zmapovat fungování lokálních politických elit na vertikální i horizontální úrovni a zjistit, jak lokální politické elity ovlivňují rozvoj zkoumaných modelových území.

3.2.1. Lokální politické elity

V současné diskuzi o možnostech lokálního a regionálního rozvoje se objevuje silný důraz na endogenní rozvojové potenciály lokalit, regionů a sociálních uskupení jejich obyvatel. Přesvědčení o klíčovém významu endogenních potenciálů, spočívajících zejména v lidských zdrojích a lidské iniciativě, považují (Blažek a Uhlíř 2002) za velmi důležité. „Pojmem rozvoj modelových území rozumíme růst socioekonomického a environmentálního potenciálu a konkurenceschopnosti zkoumaných území, vedoucí ke zvyšování životní úrovně a kvality života jejich obyvatel. V tomto ohledu jde o dynamický a vyvážený rozvoj regionální struktury příslušného územního celku a jeho částí (regionů, mikroregionů) a odstraňování, popřípadě zmírňování regionálních disparit“ (Žákovská 2006).

Po přechodu k demokratickému systému po roce 1990 ve Střední a Východní Evropě dochází k vytváření společenských elit, krystalizují se jejich funkce, vymezují se role a stabilizují se předpoklady a způsoby jejich vytváření. Dále dochází k vytváření neformálních sítí, kterými jsou elity navzájem propojeny a umožňují nalézat a obhajovat jejich společné zájmy. Krátce po pádu železné opony se však příležitosti dostat se mezi elity opět omezují a přístup k elitám je kontrolován a usměrňován řadou formálních i neformálních podmínek, pravidel a mechanismů. Dále dochází i k vytváření elit územních. To znamená, že tyto elity jsou vázány na územní celky – obce a regionální útvary (Illner 2001).

Pro utváření regionálních elit byly v Česku podmínky nepříznivé, a to vlivem změn regionálního členění země. V roce 1990 došlo ke zrušení krajského zřízení a zanikly tak krajské politické i správní orgány. Dalších deset let nebylo jasné, jak budou jednotlivé regiony a jejich správy fungovat. Regionální elity na krajské úrovni se

tedy začaly formovat až od roku 2000 přijetím zákona č.129/2000 Sb., o krajích (krajském zřízení) a zahájením krajských orgánů na počátku roku 2001 (Zákony na webu). Není tedy pochyb, že se utvářené elity váží na pozice v krajských orgánech, různých zařízeních, které tyto orgány zřizují a spravují a dále i na jiné instituce, jakými jsou například politické strany, odbory, obchodní komory, sdružení podnikatelů, ekonomické subjekty poskytující služby, kulturní instituce, sportovní organizace, asociace a občanská sdružení (Pokorák 2007).

Kromě krajů existují v Česku na regionální úrovni i jiné struktury vybavené institucemi a pozicemi. Jednou z úrovní jsou regiony soudržnosti - územní jednotky úrovně NUTS II, které mají sloužit regionální politice EU. Na této úrovni se provádějí analýzy a vytváří regionální programy rozvoje a regionální operační programy a území mohou čerpat finanční podporu ze strukturálních fondů EU. Na tuto úroveň se váží zájmy regionálních či na regionech závislých aktérů jak z veřejné, tak i soukromé sféry. Proto jsou tedy regiony soudržnosti NUTS II zdrojem politicky a ekonomicky významných pozic a jejich držitelé vytvářejí další regionální elity (Pokorák 2007). Řádově nižší regionální úrovní pro vznik a působení elit jsou okresy, které fungovaly od roku 1960, avšak okresní úřady ukončily svou činnost k 31. 12. 2002 a v současnosti se využívají jen jako statistická jednotka. Proto byly v minulosti považovány za struktury okresních elit, v současnosti se však jejich vliv rapidně zmenšil a jejich výzkum je již neaktuální (Illner 2001).

Nejvíce stabilizovanou složkou územních elit jsou tedy elity lokální. Lokálními elitami a důležitými aktéry jsou aktéři místní správy a samosprávy – starostové, radní, zastupitelé a vedoucí úředníci obecních a městských úřadů. Dále jimi mohou být i aktéři stojící mimo státní správu a samosprávu, a to samotní obyvatelé, reprezentanti místních politických stran, vedoucí pracovníci policie a justice, funkcionáři místních poboček občanských sdružení, určité profesní skupiny, církve, místní tisk a sdělovací prostředky, vedoucí a majitelé významných firem působících v dané lokalitě. Jednotliví aktéři jsou propojeni vzájemnými vztahy a existuje zde jistý stupeň integrace a cirkulace osobností. Aktéři spolu obvykle komunikují, i když jejich vztahy mohou být i konfliktní. Tito aktéři také patří k různým segmentům společenského života a svůj vliv opírají o různé zdroje, jako je například politický mandát (politické strany, orgány místní správy), správní autorita (orgány veřejné správy), občanský mandát (organizace občanů – spolky, sdružení, iniciativy), justiční autorita (soudy), majetek nebo pozice v místní ekonomice (bohatí občané, podnikatelé, manažeři), zdroje komunikační a ideové (místní

sdělovací prostředky, angažovaní intelektuálové). Avšak do místního rozhodování samozřejmě zasahují ve stále vyšší míře i aktéři vnější – regionální, národní i nadnárodní (Illner 2001).

V českém prostředí byla lokální samospráva podrobena řadě analýz, z nichž ovšem jen malá část se zaměřuje na zkoumání neformálních procesů, které uvnitř samosprávy probíhají a jimiž je výkon samosprávy ovlivňován. Výraznější pozornost je věnována především vzniku konfliktů, které při výkonu samosprávy mohou vznikat.

Svou roli zde opět sehrává neformální předivo vztahů, které by konflikt mezi zastupiteli a skupinou občanů narušil. Nešlo by pouze o narušení vztahů politik versus občan, ale zároveň o narušení sousedských, přátelských a dalších vazeb. Obava před konflikty dokáže tedy blokovat případné rozvojové záměry (Bernard, Kostecký, Illner, Vobecká 2006). Vzhledem k dvojímu dotazování lokálních politiků považuje autor práce neformální procesy za klíčové a v druhém kole rozhovorů je jim věnována dostatečná pozornost.

Avšak k problematice elit a významných aktérů stále v Česku chybí výzkumy na toto téma. Dochází ke zkoumání mocenských struktur spíše na celostátní úrovni, na lokální úrovni jsou výzkumy složité a lze z nich těžko vytvářet obecné závěry.

3.2.2. Aktéři lokálního rozvoje

Podrobný popis klíčových aktérů lokálního rozvoje v Karlovarském kraji, respektive v modelových územích reprezentovaných správními obvody POÚ je hlavním cílem předkládané práce. Proto je nutné si pojem „aktér“ lokálního rozvoje teoreticky zarámovat.

Pojem rozvoj má výrazně hodnotící zabarvení. Dosahování či zajišťování rozvoje je považováno za žádoucí, zatímco stagnace, či dokonce úpadek jsou nežádoucími stavy. Nejtypičtěji se pod pojmem rozvoj rozumí pohyb žádoucím směrem. Zcela obecně je rozvoj definován jako pozitivní sociální změna. Členové samosprávy mají jakožto legitimní představitele veřejného dění v obci výhodné podmínky pro to, aby se stali hlavními představiteli komunitního leadershipu. Znamená to, že se samospráva stává důležitým uzlem v komunikační síti jednotlivých aktérů v lokalitě, snaží se generalizovat její zájmy a budovat konsenzus pro kolektivní cíle komunity. Jednoznačně dominantní figurou samosprávy je starosta, právě u něj tedy lze podmínky pro rozvoj této role. Je poměrně složité stanovit relevantní kategorie, do

kterých lze pojem „aktér“ lokálního rozvoje zařadit. Na vině je především absence vhodné literatury, která by se této komplexní problematice věnovala.

Přehledné a logické členění nabízí Jörg Mathias, který aktéry rozděluje do tří skupin na základě role či funkce, kterou plní v systému vládnutí - aktéři veřejní, polo-veřejní a soukromí (Mathias 2004). Veřejní aktéři jsou podle Mathiase skupinou osob, která řídí fungování politických institucí v určitém časovém období. Jsou to aktéři, kteří mají privilegovaný přístup k rozhodovacímu procesu, kterého mohou využít pro realizaci svých (i neveřejných) zájmů, a zároveň jsou odpovědní za systémem jim přidělenou oblast veřejného života. Poloveřejné aktéry tvoří zájmové skupiny (či sítě), které také zajišťují chod institucí, ale nejsou součástí vládnoucího aparátu a plní roli a funkce nezbytné pro hladké fungování vládnutí a dosažení co nejvyšší kvality života ve společnosti. Tato snaha spočívá jak v podpoře veřejných aktérů, tak zároveň v jejich kontrole. Soukromí aktéři jsou tvořeni zájmovými skupinami (sítěmi), které (v duchu veřejných zájmů) zformovali vlastní organizace reprezentující jejich zájmy ostatním skupinám, široké veřejnosti i vládě. Patří sem celá škála aktérů – politické strany, obchodní a odborové organizace, zástupce malých a středních podniků či zástupci kulturních a sociálních zájmových skupin (neziskový sektor). (Mathias 2004).

Mathiasova typologie je poměrně kvalitní, přesto je některými autory kritizována. (Dočkal 2006) se pozastavuje především nad přílišnou obecností třetí kategorie. Zahrnuje v sobě celou řadu subjektů, které se významně liší (např. komerční zájmy a neziskový sektor). Dále je nutné odlišit význam první a druhé kategorie od kategorie třetí. Vliv veřejných a soukromých aktérů na regionální rozvoj, či na regionální politiku se totiž stát od státu liší. V některých zemích Evropské unie, např. v Itálii je vliv soukromého sektoru poměrně značný (Constantelos 2004), kdežto v Česku není vliv komerčních subjektů na politiku EU tak zásadní. Důležitá je také hierarchická úroveň, na které aktéry regionálního rozvoje hledáme. Právě z tohoto pohledu budou aktéři jiní na úrovni POÚ a jiní na úrovni státní. Někteří aktéři totiž do regionálního rozvoje na úrovni POÚ vstoupit nemohou (více viz Tab. 1). Mathiasova typologie samozřejmě není jediná. Zcela jiný pohled na danou problematiku má Justin Greenwood (1997). Ten vymezuje skupiny, které reprezentují samy sebe (např. firmy), další organizace (např. asociace reprezentující komerční sektor) a organizace, které reprezentují jednotlivce (např. odbory, asociace spotřebitelů, apod.) (Greenwood 1997: 9). Přesto lze Mathiasovu typologii použít i pro účely této práce. Tato typologie aktérů

regionálního rozvoje bude navíc doplněna o analýzu vstupní úrovně (lokální, národní, nadnárodní), ze které jednotlivý aktéři do rozvoje zkoumaných území vstupují.

Za hlavní aktéry lokálního rozvoje v modelových územích je nutné považovat starosty, popřípadě městská zastupitelstva. Obě instituce jsou v článku (Illnera 2001) představeny jako místní politické elity s velkým vlivem na rozhodování o směřování vývoje města. Starostové jsou vnímáni jako reprezentanti svých měst po stránce formální, sociální a předmětné. Formální reprezentace je v podstatě průběh funkce starosty od jeho zvolení ve volbách po konec mandátu. Pod sociální reprezentací se skrývá odraz demografického a socioekonomického složení voličů. Předmětnou reprezentací se rozumí soulad mezi postoji a rozhodováním volených orgánů v záležitostech důležitých pro chod obce a hodnotami a postoji jejich voličů. Dále je předpoklad participace občanů na politickém dění města. Participací se rozumí nejen účast ve volbách do obecního zastupitelstva (více viz tab. č. 2, 3, 4), čímž umožňují zvoleným obecním zastupitelům působení při rozhodování o obecních záležitostech. V době mezi volbami mohou občané uskutečňovat svou politickou moc jako jednotlivci svým veřejným vystupováním, nebo jako organizované skupiny – sdružováním do trvalých či dočasných seskupení. Tato kolektivní forma politické moci je pro svou hromadnost považována za účinnější.

Problematickou pozici starostů v lokálním rozvoji se zabývali např. Getimis, Hlepas (2006). Autoři založili svou typologii na politických hodnotách starostů respektive na jejich postoji k delegování moci. Typologie má dvě základní dimenze. První dimenze se týká strategické versus reproduktivní orientace. Strategicky orientovaní starostové se při výkonu své role zaměřují na změnu a důvěřují možnostem ovlivnit situaci v obci pomocí politických nástrojů a plánování, hledají dlouhodobé cíle a snaží se mobilizovat zdroje pro jejich dosažení. Starostové orientovaní na reprodukci se naopak soustředí spíše na udržení status quo, neusilují o tvorbu dlouhodobých cílů a vizí a nedůvěřují transformativní moci lokálního politického rozhodování, spíše spoléhají na sílu tržních vztahů a politiky formulované na národní úrovni.

Druhá dimenze se týká výkonu moci a dělí starosty na kooperativní a autoritářské. Kooperativní starostové usilují o mobilizaci lokální občanské společnosti a snaží se vytvářet prostor pro komunikaci s jednotlivými aktéry v obci a příležitost pro jejich participaci. Naproti tomu autoritářsky orientovaní starostové preferují spíše hierarchické řízení a aktivizace lokální společnosti pro ně nehraje podstatnou roli. Zatímco kooperativní starostové usilují o konsenzus a deliberaci, autoritářští starostové

spoléhají na formální autoritu (Bernard 2010). Z hlediska hypotéz představených v práci považuji za toto dělení za klíčové, jelikož umožní potvrzení či vyvrácení výpovědí získaných z řízených rozhovorů.

Tabulka 1: Typologie regionálních aktérů

Aktéři	Rovina organizační struktury	Příklady aktérů podle Mathiasse
Veřejní	Volená struktura	tělesa regionální vlády
		městská samospráva
		ostatní municipality
Polo-veřejní	struktura jmenování statutárních orgánů	zájmová sdružení právnických osob
		rozvojové agentury
		univerzity
		klastry
Soukromí	struktura na dobrovolné bázi	přeshraniční spolupráce (sítě)
		politické strany
		obchodní a odborové organizace
		zástupce MSP
		neziskové organizace
		think tanks ¹

Zdroj: vlastní zpracování podle Mathias 2004

¹ Think tank: instituce zabývající se výzkumem a analýzou, zpravidla v ekonomice či politice

3.2.3. *Problematika hranice a pohraničí*

Téma hranic a pohraničí je z pohledu této diplomové práce velmi důležité, jelikož je to právě poloha u hranic, která určuje vstupní podmínky a následně podmínky pro rozvoj ve zkoumaných územích. Také aktivita aktérů bude pravděpodobně záviset na blízkosti hranic, ačkoliv pouhá expozice území vůči ekonomicky silnějším sousedům neznamená automaticky bližší spolupráci vedoucí k rozvoji modelových území

Podle (Dokoupila 2000, s. 10) „existují různé typologie hranic...hranice uzavřené, částečně otevřené či otevřené; hranice konvenční, konsekventní, subsekventní, chorografické, strukturální, organické, harmonické; hranice přírodní či umělé, geometrické, astronomické; hranice historické; hranice národní, správní, obranné; hranice hospodářské, kulturní; hranice etnické, jazykové, religiózní aj. Geografové se s pomocí zmíněných aspektů pokouší o definici pojmů hranice a pohraničí (často rovněž příhraniční) region“.

Předchozí odstavec vypovídá o náročnosti uchopení tématu hranic a pohraničí respektive obtížnosti vymezení typologie hranic. Na rozdíl od typologie hranic se v otázce definice hranic většina autorů shoduje. Přehledná diskuse k tomuto tématu je uvedena v práci (Zemana 2001), který navíc identifikuje další rozdíly, které existují v pojetí hranice jako linie či zóny a v definování prostoru v blízkosti hranice jako příhraniční případně pohraniční, podle toho zda se jedná o prostor přiléhající k hranici pouze z jedné nebo z obou stran.

Komplexně se problematice pohraničních regionů věnuje (Hampl 2000). Především klade důraz na studium funkce hranic v širších souvislostech, ne jen ve smyslu pouhého „předělu“ mezi státy. Zdůrazňuje důležitost řádovostně měřítkové diferenciacce/hierarchizace regionů i jejich polohových poměrů. „Postavení pohraničních území není odvislé od polohy v jedné hierarchii, nýbrž vlastně v (integrálním) hierarchickém systému hierarchií dílčích, vzájemně odlišných právě podle řádovostně měřítkové úrovně“ (Hampl 2000, s. 243). Během analýzy diferenciacce pohraničí dospěl k závěru, že díky malé rozdílnosti v intenzitě osídlení a v dosažené ekonomické úrovni mezi pohraničím a vnitrozemím (zvláště po vyloučení Prahy ze srovnání) je nevýhoda pohraniční polohy v rámci Česka relativně omezená. Významnější rozdíly mezi pohraničím a vnitrozemím, ale sledává v dynamice ekonomického rozvoje. Do jisté míry nevýrazná polarita pohraničí a vnitrozemí je dána předchozím vývojem a nivelizačně orientovanou regionální politikou v totalitním období. Naopak zděděná

ekonomická specializace, především v podobě těžebního průmyslu (podkrušnohorská a ostravská pánev) sebou přináší problémy pro rozvoj pohraničních regionů. Vzhledem k podprůměrné rozvojové dynamice pohraničních regionů lze předpokládat, že dosavadní nízká polarita mezi nimi a vnitrozemím v budoucnu poroste. Navíc díky vyšší atraktivitě některých regionů (Šumavský, Karlovarský) lze předpokládat, že poroste i rozdíl mezi samotnými pohraničními regiony.

Významným faktorem, důležitým i pro tuto práci, je efekt vlivu hranic na pohraniční území. Podrobně se tímto tématem zabývá (Dokoupil 2000). Modely typu hranic a pohraničních území, které jsou v tomto textu uvedeny, jsou sice velmi schematické a ne zcela vystihují realitu, přesto jsou poměrně systematickým přehledem vztahů v pohraničním prostoru.

Často převládající názor, že pojem pohraničí je spojován s pojmem periferní oblast, je částečně vyvrácen (Havlíčkem a Maradou 2004). Z jejich analýzy okresů Česka vyplynulo, že v českém pohraničí jsou okresy jádrové, ale i periferní. Diplomová práce se věnuje obcím s POÚ v Karlovarském kraji, proto je důležité zmínit charakteristiku tohoto území, jak je uváděna v odborné literatuře. Karlovarský kraj jako celek řeší především (Dokoupil 2004). Ve zde představené typologii pohraničí, která vychází z předchozích výpočtů (Hampl 2000) je Karlovarsko hodnoceno jako ekonomicky průměrně vyspělý region funkčního (nodálního) typu. Z hlediska fungování přeshraničních vztahů jde o kooperačně fungující region. Velmi komplexně řeší Karlovarsko (Hampl 2003), který se zaměřuje na výzkum diferenciací Karlovarského kraje, tento text bude více zmíněn v kapitole o regionálně zaměřené literatuře.

Většina rozebíraných textů analyzuje pohraničí na úrovni vyšších administrativních celků, než tomu je u předkládané diplomové práce. Jedním z hlavních cílů této práce je analýza pohraničí v Karlovarském kraji na nižší administrativní úrovni a zjištění, zda se vlivem právě nižší administrativní úrovně území změnila charakteristika karlovarského pohraničí, tak jak je představují výše zmíněné texty.

3.2.4. *Lidský a sociální kapitál*

Lidský kapitál

Koncept lidského kapitálu byl poprvé zaznamenán jako výhoda vycházející z „investic do lidí“, např.: vzdělání, školení a zdravotní systém (Becker 1962). Tyto investice by měly mít přínos v podobě vyšších příjmů. Během několika posledních let byly „investice do lidí“ rozšířeny o následující prvky: motivace, morální hodnoty, mezilidské vztahy a dovednosti (Cote 2001). Aspekt příjmu byl posléze rozšířen o širší pojetí prosperity - sociální svobody a právo na rozšíření vzdělání. V současnosti je lidský kapitál nejčastěji determinován jako znalosti, dovednosti, kompetence a další atributy obsažené v lidské bytosti, které umožňují osobní, sociální a ekonomické prosperity (OECD 2001).

Lidský kapitál, jeho kvantita, ale především jeho kvalita (velmi obtížně měřitelná) má zásadní vliv na pozici regionu v ekonomickém systému a rozvoj lidského kapitálu (tedy vlastně rozvoj lidských zdrojů) i kvůli jeho schopnostem napomáhat tvorbě nových znalostí je nevyhnutelnou a možná nejdůležitější podmínkou úspěšného regionálního rozvoje a ekonomického růstu (Hallér 2006).

Lidský kapitál je zásoba znalostí a dovedností ztělesněných v pracovní síle, která je součástí vzdělání a praxe, některé z těchto atributů zcela jistě patří mezi vrozené a nesmírně důležitou roli hraje i domácí výchova. Lidský kapitál tedy lze chápat jako výsledek cíleného rozvoje lidských zdrojů. Zásoba lidského kapitálu může být zvýšena pomocí formálního a neformálního vzdělávání nebo přímým školením pracovní síly (Mathur 1999).

(Schultz 1993) uvedl několik charakteristik lidského kapitálu:

- 1) Lidský kapitál nemůže být oddělen od osoby, která ho vlastní. Nemůže být zbaven ve smyslu zbavení fyzického kapitálu (majetku).
- 2) Lidský kapitál vzniká investicí do lidí. Při rozhodování o uskutečnění takovéto investice vystávají důležité soukromé a veřejné volby. Soukromé zisky z lidského kapitálu jsou stimuly, které podporují rodiny a jednotlivce v investování do jejich vlastního lidského kapitálu. Sociální zvyky jsou stimulem pro veřejné investice do lidského kapitálu.
- 3) Lidský kapitál je možno považovat za schopnosti, které jsou jednak dané - vrozené a jednak získané. Většina lidského kapitálu ve vysoce vyspělých zemích

je získána. Lidský kapitál není viditelný. To co je pozorovatelné, je výsledkem lidského kapitálu.

- 4) Většina toho, co víme o lidském kapitálu, pochází z pozorovatelných interních efektů, jako je školení, vyšší vzdělání, trénink v práci, další pracovní zkušenosti, zdravotní stav a z různých dalších informací – z produktivity jednotlivce nebo rodiny, příjmů atd.
- 5) Externím efektům (spill-over, atd.) lidského kapitálu byla doposud věnována pouze malá analytická pozornost. Současné studie ukazují, že by mohly mít signifikantní pozitivní efekt na ekonomický růst.

V jednom z úvodních odstavců je uvedeno, že kvalita lidského kapitálu je obtížně měřitelná. Přesto, kvůli hodnocení úrovně lidského kapitálu je nutné určité identifikátory zvolit. Poměrně dobré hodnotící mechanismy zvolil (Janc 2006), kdy úroveň lidského kapitálu určil tzv. „výdaj“ na lidský kapitál, které jsou určeny např. počtem prodaných knih na obyvatele či výdaji samosprávy na školství, dalším mechanismem je tzv. „množství“ lidského kapitálu, určené počtem obyvatel s vyšším vzděláním či počtem radních s vyšším vzděláním. Tyto hodnotící mechanismy byly použity pro zjišťování prostorových vztahů lidského kapitálu v Polsku, přesto potvrzují charakteristiku (Schultze 1993). Ačkoliv byl výzkum proveden v Polsku, tak lze tyto hodnotící mechanismy použít i u výzkumu v jiných regionech. Především tzv. „množství“ lidského kapitálu, které konkrétně v případě polského výzkumu spojuje kvalitativní i kvantitativní část zkoumaného spektra, může mít pozitivní účinek během rozhodování o vstupu zahraničního kapitálu do nového regionu. Přesto je nutné podotknout, že nejen kvalita lidského kapitálu, ale především jeho profesní zaměření hraje rozhodující roli v rozhodovacím procesu. Konkrétně vstup zahraniční firmy Witte do podnikatelského prostředí v Nejdku tomu může být příkladem. Roli kvality lidského kapitálu a profesního zaměření obyvatel Nejdku v rozhodovacím procesu zhodnotím v dalších částech této práce.

Zkoumaný region pak může nabídnout v rámci lidského kapitálu především: kvalifikované pracovní síly, vzdělanostní úroveň obyvatelstva atd. Tedy charakteristiky, které mohou přilákat či odradit případného investora, který by se vytvořením nových pracovních příležitostí nepřímo podílel na rozvoji regionu. Stejně tak tyto charakteristiky usnadňují regionální rozvoj vně regionu.

Sociální kapitál

Dalším a neméně významným pojmem, který je nutno zmínit v diskuzi o faktorech regionálního rozvoje, je sociální kapitál. Určitá úroveň či hladina jak lidského, tak i sociálního kapitálu je předpokládanou nutností pro vytváření a zejména pro následné šíření znalostí a tudíž pro zajištění dlouhodobé konkurenceschopnosti regionů (např. Morgan 1997).

Sociální kapitál je zvláštním druhem kapitálu. Reprezentuje určitou vlastnost sociálního systému, jež nově vzniká skrze interakce prvků (konstituentů) tohoto systému. Sociální interakce zapřičiňují i reprodukci sociálního kapitálu formou přenosu a sdílení zdrojů, informací, znalostí mezi jedinci uvnitř sociálních sítí a skupin (Pileček 2010). Definice sociálního kapitálu je celá řada a jsou velmi různorodé, ale obecně jsou společnými znaky většiny definic následující aspekty: sociální sítě, normy, hodnoty a důvěra.

Koncept sociálního kapitálu byl představen (Putnamem 1993) v knize *Making democracy work*. Autor zdůrazňuje fakt, že sociální kapitál je kolektivní vlastnictví, odkazující přitom na charakteristiky sociálního života - sítě, normy a důvěru - které umožňují aktérům efektivnější dosažení společných cílů. Tedy že není, na rozdíl od jiných forem kapitálu (finančního, lidského, kulturního) atributem jednotlivců, ale je vázán na vztahy mezi aktéry.

Jinou definici sociálního kapitálu představil (Fukuyama 2000), který popisuje sociální kapitál jako neformální normu, která se podílí na podpoře spolupráce mezi dvěma či více jednotlivci. V souladu s touto definicí jsou důvěra, sítě atd. považovány pouze za průvodní jevy, objevující se kvůli sociálnímu kapitálu, ale samotný sociální kapitál nevytvářejí.

Důležitost norem, které přímo vytvářejí sociální kapitál, je velká, jelikož přínosné jsou pouze ty, díky nimž dochází ke spolupráci ve skupinách, a tudíž jsou spojeny s tradičními hodnotami, jako je např. čestnost a dodržování závazků.

Typy sociálního kapitálu vyplývají z kvalitativní různorodosti interakcí v rámci sociálních skupin a sítí mezi nimi. Základní je rozdělení na tzv. silné a slabé vazby. Právě vazby slabé (přemost'ující) překlenují sociální skupiny lišící se například socioekonomickým postavením. Tento typ kapitálu je považován za pozitivní z hlediska společenského rozvoje. Bývá sice založen na slabších vazbách, ale ty procházejí napříč rozmanitými společenskými skupinami a pomáhají utvářet vzájemnou důvěru v širší společnosti.

Poměrně významnou složkou sociálního kapitálu je institucionální důvěra, tedy např. důvěra v politické instituce. Kvalita služeb poskytovaných obecní samosprávou ovlivňuje institucionální a politickou důvěru, která výrazně ovlivňuje i celkovou míru důvěry ve společnosti (Stolle, 2003). Úroveň institucionální důvěry bude zkoumána i v rámci modelových území. Výsledná tabulka ukáže velikost zapojení místních občanů do politického dění a jejich zájem o fungování samosprávy.

Tyto pozitivní názory na důležitost sociálního kapitálu a jeho pozitivní vliv na regionální rozvoj lze i vyvrátit. (Florida a kol. 2002) tvrdí, že místa s vysokým sociálním kapitálem jsou nejhoršími místy pro inovace a tvůrčí procesy. Stejně tak (Frombold-Eisebith 2002) se domnívá, že sociální kapitál a inovační procesy jsou rozdílné pojmy: říká, že obecným účelem sociálního kapitálu je: „být stálým prvkem pro udržení stability a spolehlivosti v prostředí změny“. Názory na sociální kapitál jsou tedy dvojí. O sjednocení názorů se pokusili (Pihkala, Harmaakorpi a Pekkarinen 2007), kteří tvrdí, že sociální kapitál jako jedna ze základních jednotek je pro regionální rozvoj důležitý, ale neméně důležité jsou i tzv. „dynamické schopnosti“ regionu, díky kterým jsou regiony schopny inovovat a být konkurenceschopné. Dynamické schopnosti jsou organizační a strategické postupy, kterými aktéři dosáhnou nové konfigurace zdrojů, např. vzestupu trhu, kolize, rozdělení, vývoje nebo zániku. Ve skutečnosti se dynamické schopnosti týkají schopností subjektů inovovat, neboť produkce a využití znalostí je jádrem hodnototvorných (aktivit s přidanou hodnotou) a inovace jsou jádrem firemního nebo regionálního růstu (Pihkala, Harmaakorpi a Pekkarinen 2007).

Tvorba sociálního kapitálu se do jisté míry podobá tvorbě lidského kapitálu: je také uskutečňována prostřednictvím vzdělávání, takže vyžaduje investice do institucionální infrastruktury, skrze kterou je výcvik prováděn (Fukuyama 2002). Rozdíl v tvorbě lze najít především v získávání informací. Lidský kapitál je založen na přenosu specifických znalostí a dovedností, kdežto sociální kapitál vyžaduje vštěpování sdílených norem a hodnot, což je často uskutečňováno prostřednictvím zvyků, sdílených zkušeností a vůdcovství.

Sociální kapitál je taktéž poměrně složitě měřitelný. Důvodem toho je právě velké množství definic sociálního kapitálu. Což potvrzuje i (Pileček 2010) ve své práci. (Sýkora a Matoušek 2009) zase uvádějí, že nelze přímo měřit sociální kapitál, ale spíše podmínky vhodné pro jeho utváření. Toto koresponduje i s předkládanou prací, kdy jako měřítko byla použita pouze účast obyvatel ve volbách do obecních zastupitelstev, která na určitou úroveň sociálního kapitálu odkazuje, ale jako mnohem důležitější se

ukázala schopnost lokálních politiků vytvářet prostředí vhodné pro rozvoj sociálního kapitálu. Obecně lze říci, že odlišné přístupy k měření sociálního kapitálu vychází ze zásady, že autoři mají motivaci řešit odlišné typy problémů (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008), což mimo jiné souvisí se skutečností, že sociální kapitál má výrazně „proměnlivý“ charakter na různých úrovních sociálních systémů, v odlišných historických kontextech (Šafr, Sedláčková 2006), a také s ohledem na rozdíly v řádovostní hierarchii regionů. Na jedné straně to jsou „tvrdé“ faktory použité při výzkumu sociálního kapitálu v Polsku. Hodnota sociálního kapitálu byla určena počtem nevládních organizací na 10000 obyvatel, počtem sportovních klubů na 10000 obyvatel a volební účastí (Janc 2006). Jiný pohled na měření sociálního kapitálu mají (Iyer, Kitson, Toh 2005) autoři studie „*Social capital, economic growth and regional development*“, kteří sociální kapitál zkoumali na základě „měkkých“ faktorů, přesněji indikátorů. Indikátory, které použily, jsou např.: sociální důvěra (jak moc si lidé mohou věřit), národnostní důvěra (jak moc mohou lidé věřit lidem jiné národnosti) nebo neformální sociální činnost (společné akce se spolupracovníky). Sociální kapitál našel také významné uplatnění v rámci výzkumu polarizace prostoru, resp. periferních oblastí Česka, což je i případ předkládané práce (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2008). Východiskem je přesvědčení, že úroveň sociálního kapitálu je významným faktorem ovlivňujícím polarizaci prostoru a spolu s úrovní lidského kapitálu zásadním způsobem předurčuje možnosti dalšího vývoje zejména na lokální a mikroregionální úrovni, kde je rozvoj výrazně determinován aktivitou a schopnostmi místních aktérů a subjektů, bez jejichž existence lze eliminovat a překonávat polohové nevýhody a disfunkce jen obtížně. V podmínkách Česka toto zvláště platí pro periferní regiony (ve smyslu polohovém, ekonomickém a sociálním), kdy při jejich omezeném rozvojovém potenciálu nabývá na významu právě aktivita lokálních/mikroregionálních komunit, jakožto významný rozvojový faktor (Hampel, Dostál, Drbohlav 2007).

Významným příspěvkem do teoretického zarámování sociálního kapitálu je článek „*Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí*“ (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada, Vondráčková 2010), který mimo jiné zkoumá i sociální kapitál v POÚ Žlutice, což je jednou z modelových území představených v této práci. Motivem pro takto zaměřený výzkum periferií byl fakt, že lidská rozhodnutí na základě subjektivních zájmů, aktivita místních a regionálních komunit jsou rozvojovým faktorem v periferních oblastech. Výsledkem použitelným pro účely práce je konstatování, že angažovanost v místních spolecích a důvěra v subjekty činné v obci je

velmi ovlivněna dvěma faktory. Dosídlením po druhé světové válce a polohou ve vnitřní periferii. Obojí POÚ Žlutice „splňuje“. Úkolem práce je potvrdit či vyvrátit toto tvrzení.

Sociální kapitál, je s ohledem na zde představené způsoby měření, ukázkou kvalitního a spokojeného života. Není tedy přímou pobídkou pro případné aktéry, kteří by se podíleli na rozvoji regionu. Je spíše výsledkem úspěšného fungování regionu.

Stachová (2008) se také pokusila zhodnotit míru vlivu sociokulturních, socioekonomických a institucionálních faktorů na rozvoj občanské společnosti na příkladě Karlovarského kraje a kraje Vysočina. Z pohledu sociokulturních faktorů, které k analýze občanské společnosti využívají právě koncept sociálního kapitálu v pojetí Putnama, přisuzuje velký význam působení zejména historické kulturní kontinuity spolkového života a sounáležitosti s lokální komunitou. S důrazem na otázku sounáležitosti s lokální komunitou, bylo přistupováno také v rámci řízených rozhovorů, kde byly konfrontovány teoretické poznatky a tvrdá data získaná o modelových územích, ze kterých je zřejmé, historická kontinuita spolkového života a sounáležitost s lokální komunitou je v modelových územích na nízké úrovni. V rámci české geografie byl sociální kapitál ve spojitosti s územním rozvojem diskutován v příspěvku Hampla (2003), který se na příkladě vývoje regionálního systému Karlovarska pokusil nastolit obecné vývojové a strukturální schéma regionální organizace společnosti. Autor rozlišil čtyři strukturální úrovně regionální organizace společnosti (ekologickou, sídelně-produkční, komunitární a institucionální), kdy úrovně komunitární a institucionální odrážejí „sociální“ kvalitu regionu, tj. kvalitu lidského a sociálního kapitálu. Hampl zdůrazňuje posilování role obou organizačních úrovní „...jako nástroje aktivizace endogenního rozvojového potenciálu regionálních/lokálních komunit“ (s. 184). Pileček 2010.

Přímým cílem této práce není analýza lidského a sociálního kapitálu ve zkoumaných územích, ale spíše zjištění schopností lokálních politiků k utváření vhodného prostředí pro rozvoj především sociálního kapitálu. Ovšem velikost lidského kapitálu mohla hrát důležitou roli v rozhodování dalších potenciálních aktérů (mimo lokální politiky), kteří se rozhodovali, zda vstoupit či nikoliv do zkoumaných regionů a podílet se na jejich rozvoji. Sociální kapitál může být pozitivním důsledkem těchto rozhodnutí. Jako příklad nám může posloužit participace obyvatel ve volbách do obecního zastupitelstva (tab. 2, 3, 4). Jak níže uvedené tabulky dokazují, účast obyvatel v obcích sledovaných území ve volbách do obecního zastupitelstva je především

v centrech POÚ poměrně nízká. Je nízká nejenom v rámci POÚ, ale i v porovnání s účastí v Karlovarském kraji i s účastí v celém Česku. Pokud by tato čísla měla být brána jako ukazatel sociálního kapitálu ve sledovaných územích, tak by zde byla situace tristní. Nízká volební účast byla potvrzena každým z představitelů místních samospráv. Jako důvod byl většinou uváděn nezájem o politické dění ve městě a celková skepse. To jsou důvody nízké volební účasti napříč celým Českem, v centrech POÚ jsou čísla ještě nižší, pravděpodobně umocněna nedostatečným sžitím se s městem.

Tabulka 2: Účast ve volbách do obecního zastupitelstva v POÚ Aš (v letech 1994 – 2010 v %)

Obec	1994	1998	2002	2006	2010
Aš	49,07	32,14	28,55	31,31	33,66
Hazlov	64,81	54,72	56,45	38,57	60,95
Hranice	55,91	40,12	37,96	50,19	48,61
Krásná	55,75	56,22	45,41	57,03	50,83
Podhradí	70,59	61,11	86,40	80,88	72,44
Karlovarský kraj	52,15 ²	37,52	38,92	39,14	41,79
Česko	62,26	45,00	45,51	46,38	48,50

Zdroj: vlastní zpracování, data www.volby.cz

Tabulka 3: Účast ve volbách do obecního zastupitelstva v POÚ Nejdek (v letech 1994 – 2010 v %)

Obec	1994	1998	2002	2006	2010
Černava	66,67	61,45	67,48	67,25	66,40
Nejdek	53,96	35,70	41,38	40,57	30,28
Nové Hamry	82,45	68,22	74,06	77,29	74,65
Smolné Pece	89,47	77,61	84,15	70,65	75,47
Vysoká Pec	83,33	80,60	69,05	67,74	63,96
Karlovarský kraj	52,15 ³	37,52	38,92	39,14	41,79
Česko	62,26	45,00	45,51	46,38	48,50

Zdroj: vlastní zpracování, data www.volby.cz

² Volební účast za okresy Cheb, Karlovy Vary a Sokolov, v době voleb administrativní jednotka

Karlovarský kraj neexistovala. Pro potřeby práce ovšem použit i v případě roku 1994 název Karlovarský kraj

³ Volební účast za okresy Cheb, Karlovy Vary a Sokolov, v době voleb administrativní jednotka

Karlovarský kraj neexistovala. Pro potřeby práce ovšem použit i v případě roku 1994 název Karlovarský kraj

Tabulka 4: Účast ve volbách do obecního zastupitelstva v POÚ Žlutice (v letech 1994 – 2010 v %)

Obec	1994	1998	2002	2006	2010
Čichalov	68,91	64,52	74,38	63,39	53,17
Chyše	74,17	57,26	63,64	49,36	64,21
Pšov	61,02	36,44	30,52	26,04	51,92
Štědrá	67,08	42,31	58,56	51,12	46,22
Valeč	81,35	79,21	77,24	72,94	62,38
Verušičky	57,79	47,30	61,94	78,07	60,66
Vrbice	68,27	59,20	75,59	62,41	44,52
Žlutice	61,33	42,28	40,48	40,29	42,20
Karlovarský kraj	52,15 ⁴	37,52	38,92	39,14	41,79
Česko	62,26	45,00	45,51	46,38	48,50

Zdroj: vlastní zpracování, data www.volby.cz

3.2.5. Karlovarský kraj

Zásadní článek, nejen z hlediska obsáhnutí všech zkoumaných území, ale také z hlediska možné konfrontace výsledků zde uvedených, je analýza diferenciací regionálního vývoje Karlovarska, kterou vytvořil (Hampl 2003). Na území Karlovarského kraje sleduje vývojové tendence jeho regionální organizace a snaží se o vytvoření obecného modelu/vzoru geografické organizace společnosti a vývojových modelů. Hampl hodnotí Karlovarsko na úrovni mikroregionů 2., 1., a 0. stupně, kterým odpovídají okresy, správní obvody obcí s rozšířenou působností a správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem. Za hlavní znak vývoje geografické organizace Karlovarska považuje Hampl výměnu koncentračních areálů. Původní koncentrační areály, kterými byly horské a podhorské industriální mikroregiony jsou nahrazeny mikroregiony pánevními. Z tohoto důvodu vymezuje Hampl 4 vývojové typy mikroregionů: růstový (Karlovy Vary, Sokolov, Chodov), stabilizovaný (Cheb, Mariánské Lázně, Ostrov), typ „nové“ periferie (Aš, Kraslice, Nejdek) a typ „klasické“ periferie (Horní Slavkov, Toužim, Žlutice, VÚ Hradiště). Dále vymezuje 4 typy regionů podle dynamiky populačního vývoje: kvalitativně rozvojové (Karlovy Vary, Cheb, Mariánské Lázně), kvantitativně rozvojové (Sokolov, Chodov, Ostrov, Horní Slavkov),

⁴ Volební účast za okresy Cheb, Karlovy Vary a Sokolov, v době voleb administrativní jednotka

Karlovarský kraj neexistovala. Pro potřeby práce ovšem použit i v případě roku 1994 název Karlovarský kraj

industriální periferní (Aš, Kraslice, Nejdek) a venkovské periferní (Toužim, Žlutice, VÚ Hradiště). Na základě dostupných statistických dat Hampl konstatoval, že nepříznivé důsledky poválečného vývoje převažují nad výhodami, které by měly vyplývat z proměny makropolohy kraje. Příčiny nepříznivého vývoje jsou tedy: nižší sociální a sídelní stabilita, nižší kvalita pracovních sil, v důsledku administrativních změn v 60. letech i utlumení rozvoje aktivit kvartérního typu (chybí kvalitní vysoká škola). I výše zmíněná makropolohová výhoda nemá jen pozitivní důsledky: ekonomická aktivita pololegálního typu, „stánkový obchod“ s nelegálním zbožím. „Konečně je nutno zdůraznit, že nově získaná polohová atraktivita Karlovarska není dostatečně zabezpečena kvalitní dopravní infrastrukturou. Zvláště závažná je v tomto ohledu izolace oblasti od národní a nadnárodní dálniční sítě. Je to do značné míry důsledek nejen dřívější bariéry státní hranice, ale i oddělením Karlovarska od Prahy a Plzně poměrně širokými zónami vnitřní periferie (Žluticko a Jesenicko, resp. Toužimsko a Tepelsko)“ (Hampl 2003).

Hampl (2003) provedl hodnocení Karlovarska jako celku. Ukázal, že Karlovarský kraj je do jisté míry specifickým z hlediska regionálního vývoje. Touto diplomovou prací by autor rád dokázal, že i samotný Karlovarský kraj je rozdílný a že každý jeho region má také specifický vývoj. Své výsledky bude konfrontovat především s výsledky této práce.

Dále se analýzou jednoho z modelových území zabýval (Mirvald 2001). Jeho studie Ašska navazuje na několik mikroregionálních studií pohraničí. V této analýze jsou pokryty veškeré základní úrovně geografického výzkumu (obyvatelstvo, ekonomika, doprava, cestovní ruch, životní prostředí a další). Součástí této studie je i rozsáhlá rešerše literatury zabývající se Ašskem.

(Dokoupil 2000) se zabývá přeshraniční spoluprací v česko-bavorském pohraničí, do kterého spadá i správní obvod POÚ Aš. Spolupráce je zde zkoumána ve dvou úrovních: institucionální a individuální. Institucionální úroveň je zastoupena činnostmi euroregionů (Egrentis) a spuštěním fondů jako je např. CBC Phare. Individuální úroveň je zastoupena samotnou činností obyvatel žijících na obou stranách zmíněné česko-bavorské hranice.

4. Geografická analýza modelových území

Geografická charakteristika má za úkol odhalit rozdílné regionální předpoklady na úrovni obcí i POÚ pro analýzu přístupu lokálních politiků k regionálnímu rozvoji obce. Proto se tato charakteristika bude zabývat zejména analýzou vlastností modelových území - obcí, které přímo souvisí s tématem regionálního rozvoje a aktérů na něm se podílejících. Samotná charakteristika je pouhé shrnutí faktů a seřídění statistických dat. Zda a jakou měrou se vlastnosti zkoumaných území podílejí na jejich regionálním rozvoji a podporují činnost aktérů regionálního rozvoje, se dozvíme až z analýzy rozhovorů uskutečněných s představiteli samosprávy. Kapitola je doplněna tabulkami a mapami, které jednotlivé charakteristiky doplňují číselným a obrazovým přehledem. V případě map jde vždy nejprve o mapu POÚ s danými charakteristikami a poté mapu všech obcí Karlovarského kraje. Zkoumané území podrobíme analýze na základě čtyř charakteristik:

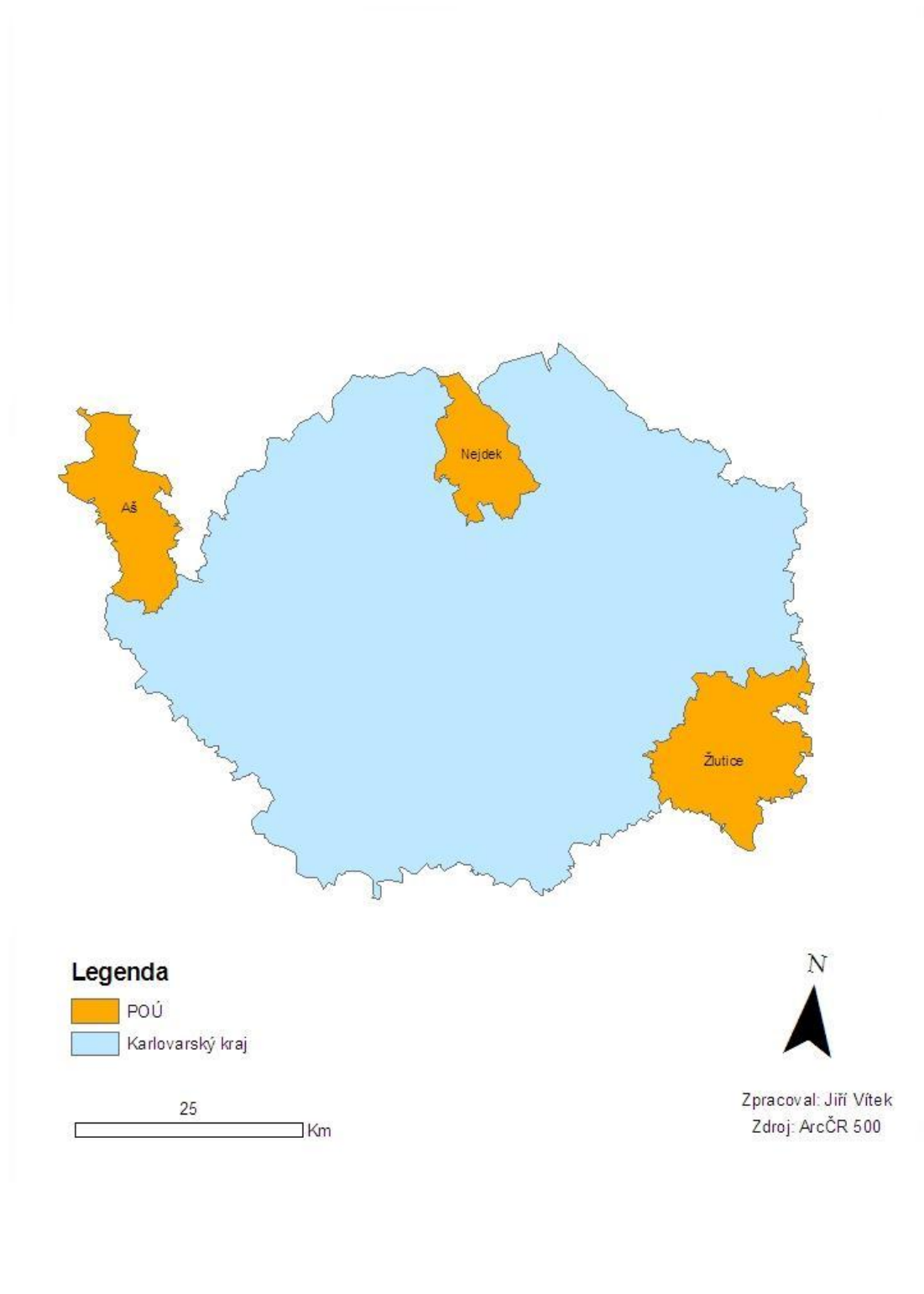
Poloha území - administrativní členění, pozice v rámci vyšších celků, velikost území

Obyvatelstvo - počet obyvatel, index stáří, míra nezaměstnanosti

občanská vybavenost - vzdělávací, kulturní a zdravotnická zařízení, zařízení pro volnočasové aktivity, veřejná doprava, neziskové organizace

Hospodářská činnost – počet a právní forma podnikatelských subjektů, oblast podnikání, míra nezaměstnanosti

Obr. 1: Poloha zkoumaných území v rámci Karlovarského kraje

4.1. Charakteristiky modelových území

Vymezení území a obyvatelstvo a údaje s nimi související jsou pro každé zkoumané území uvedeny zvlášť. Ostatní charakteristiky, které jsou pro každé území velmi podobné, jsou sepsány společně pro všechna zkoumaná území. Konkrétní údaje jsou dále uvedeny v tabulkách a mapách. Pro srovnání jsou vytvořeny mapy pro každý ukazatel nejen pro POÚ Karlovarského kraje, ale i pro všechny obce Karlovarského kraje.

Právě *vymezení území*, tedy jeho poloha, je jednou z klíčových charakteristik, která může či nemusí hrát klíčovou roli v regionálním rozvoji zkoumaných území. Proto byla záměrně vybrána území, které v rámci Karlovarského kraje zaujímají velmi rozdílnou polohu:

Aš – hranice se Saskem a především s Bavorskem

Nejdek – hranice se Saskem

Žlutice – poloha ve vnitřní periférii mezi Středočeským, Karlovarským a Ústeckým krajem

4.1.1. Občanská vybavenost POÚ

Určitá úroveň občanské vybavenosti je nutná pro plnohodnotný život i v rámci tak malých celků, jakými jsou správní obvody obcí s pověřenými obecními úřady. Většinu prvků občanské vybavenosti zajišťují centra těchto malých celků, která jsou zároveň prvotními dojížděkovými cíly pro denní dojížděku do škol a do zaměstnání.

Vzdělávací zařízení na úrovni základních škol jsou v každém centru zkoumaných POÚ. V případě POÚ Aš jsou základní školy i v dalších dvou městech. V POÚ Žlutice jsou mimo centrum území základní školy dokonce ve třech městech, ale jedná se pouze o primární úroveň, tedy pouze první stupeň ZŠ. Střední školy se nacházejí pouze v centrech správních obvodů, tedy v Aši, Nejdku a Žluticích. Základní umělecké školy se obdobně jako školy střední nacházejí pouze v centrech správních obvodů. Mateřské školy jsou naopak rozmístěny obdobně jako školy základní.

Komplexní zdravotnické zařízení se nenachází v žádném ze sledovaných území. V centrech správních obvodů jsou ordinace praktických lékařů a několik jiných specializovaných pracovišť. Mimo tato centra se jen v některých obcích nacházejí ordinace praktických lékařů. Výjezdová místa RZS jsou pouze v Aši, Nejdku a Žluticích.

Mezi kulturní zařízení byly započítány knihovny, muzea a kina. Knihovny se nacházejí ve všech městech správních obvodů POÚ Nejdek a Žlutice. Na území POÚ Aš je knihovna pouze ve třech městech (více viz tab. č. 5). Muzea se nacházejí v Aši, Nejdku, Žluticích a Chyších, kde je muzeum součástí zámku. Kina jsou součástí center správních obvodů a města Hranice.

Zařízením pro volnočasové aktivity jsou myšleny sportoviště a bazény. Pod souhrnným názvem sportoviště jsou zahrnuty hřiště (s provozovatelem), tělocvičny, zimní a atletické stadiony. Tyto typy sportovišť se nacházejí v každém z měst sledovaných POÚ. Největší koncentrace těchto sportovišť je opět v centrech správních obvodů. Bazény jsou pouze v Aši, Nových Hamrech a Žluticích.

Neziskové organizace, které tvoří jakýsi sociální „tmel“ společnosti, fungují v převážné většině pouze v centrech správních obvodů. Oblast působení těchto neziskových organizací je většinou práce s dětmi, péče o staré a nemohoucí spoluobčany a kulturní činnost na různých úrovních. I z uvedených polí působnosti vyplývá, že činnost těchto organizací vytváří dobré sociální prostředí. V Polsku provedený výzkum sociálního kapitálu dokonce podle počtu neziskových organizací na obyvatele měřil „množství“ sociálního kapitálu (Janc 2002).

Posledním faktorem občanské vybavenosti, který je v práci uveden, je míra či intenzita veřejné dopravy. Ačkoliv žijeme v automobilové éře a každá rodina má alespoň jeden osobní automobil, je intenzita veřejné dopravy nadále důležitým faktorem, který často rozhoduje o funkčnosti regionu. Dopravní obslužnost zkoumaných území se až na výjimky neliší. Centra správních obvodů disponují zastávkami jak autobusové, tak i železniční dopravy místního významu. Město Aš disponuje navíc i autobusovou zastávkou dálkové linky. Veřejná doprava v ostatních obcích správních obvodů je zajišťována alespoň soukromými dopravci. Četnost linek klesá ve směru od centra správních obvodů, přesto lze tvrdit, že občanská vybavenost je z hlediska dopravní obslužnosti naplněna.

Tabulka 5: Občanská vybavenost POÚ Aš k 31. 12. 2012

Občanská vybavenost										
	Kulturní zařízení			Vzdělávací zařízení				Volnočasové aktivity		Neziskové organizace
Obec	Kino	Knihovna	Muzeum	ZŠ	SŠ	MŠ	ZUŠ	Bazén	Sportoviště	
Aš	1	1	1	3	2	5	1	1	16	5
Nazlob		1		1		1			3	1
Hranice	1	1		1		1			3	
Krásná									1	
Podhradí										

Zdroj: vlastní zpracování, data www.risy.cz

Tabulka 6: Občanská vybavenost POÚ Nejdek k 31. 12. 2012

Občanská vybavenost										
	Kulturní zařízení			Vzdělávací zařízení				Volnočasové aktivity		Neziskové organizace
Obec	Kino	Knihovna	Muzeum	ZŠ	SŠ	MŠ	ZUŠ	Bazén	Sportoviště	
Černava		1	1				1		2	
Nejdek	1	2		2	1	4			12	4
Nové Hamry		1						1	6	
Smolné Pece		1							1	
Vysoká Pec		1							3	

Zdroj: vlastní zpracování, data www.risy.cz

Tabulka 7: Občanská vybavenost POÚ Žlutice k 31. 12. 2012

Občanská vybavenost										
	Kulturní zařízení			Vzdělávací zařízení				Volnočasové aktivity		Neziskové organizace
Obec	Kino	Knihovna	Muzeum	ZŠ	SŠ	MŠ	ZUŠ	Bazén	Sportoviště	
Čichalov		1	1						1	
Chyše		1		první stupeň		1			2	
Pšov		2							1	
Štědrá		1		první stupeň		1			1	
Valeč		1		první stupeň		1			2	2
Verušičky		1							1	
Vrbice		1							2	
Žlutice	1	2	1	1		1	1	1	6	4

Zdroj: vlastní zpracování podle, data www.risy.cz

4.1.2. Hospodářská činnost

Hospodářská činnost jako celek je spíše výsledkem kvalitního podnikatelského prostředí, než přímým hybatelem regionálního rozvoje. Přesto určité podnikatelské subjekty mohou být aktérem regionálního rozvoje. Je proto složité charakterizovat tímto způsobem hospodářskou činnost ve zkoumaných územích. Hospodářská činnost má společný rys s ostatními charakteristikami. Tím je značná exponovanost center vůči ostatním obcím ve správním obvodu obce s POÚ (viz Tab. 8., 9., 10.). V případě hospodářské činnosti je to soustředění velkých a významných podnikatelských subjektů do center správních obvodů. Proto budou v níže uvedené tabulce uvedeny pouze údaje o počtu podnikatelských subjektů a subjekty s počtem zaměstnanců vyšším než 50. Právě tyto subjekty autor považuje za možné aktéry regionálního rozvoje. Zda tomu tak opravdu je, autor zjistí prostřednictvím rozhovorů s představiteli měst, kde sídlí správa POÚ.

Tabulka 8: Hospodářská činnost v POÚ Aš k 31. 12. 2012

Hospodářská činnost		
Obec	Počet podnikatelských subjektů	Subjekty s více než 50 zaměstnanci
Aš	3253	20
Hazlov	339	3
Hranice	398	6
Krásná	108	2
Podhradí	59	
Celkem	4157	31

Zdroj: vlastní zpracování, data www.risy.cz

Tabulka 9: Hospodářská činnost v POÚ Nejdek k 31. 12. 2012

Hospodářská činnost		
Obec	Počet podnikatelských subjektů	Subjekty s více než 50 zaměstnanci
Černava	65	
Nejdek	1722	12
Nové Hamry	100	
Smolné Pece	35	
Vysoká Pec	53	1
Celkem	1975	13

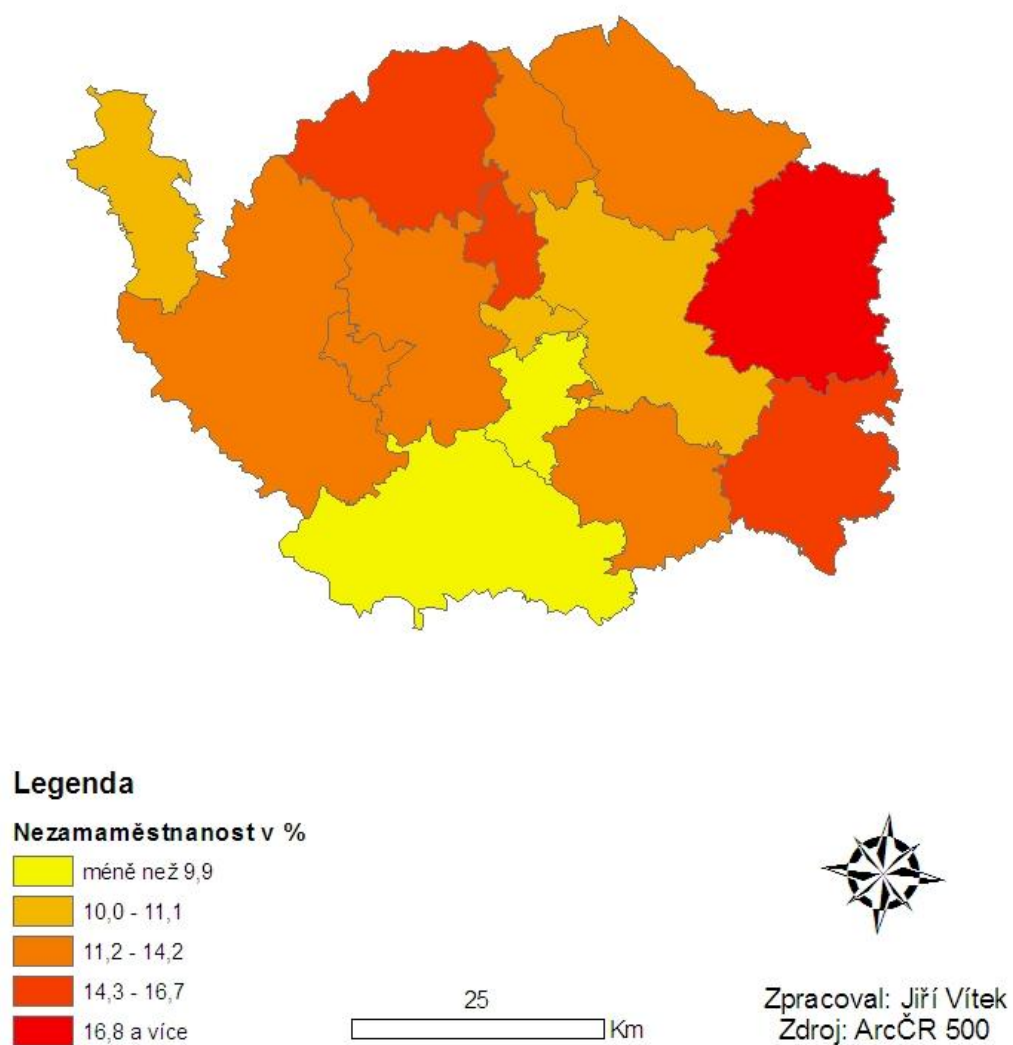
Zdroj: vlastní zpracování, data www.risy.cz

Tabulka 10: Hospodářská činnost v POÚ Žlutice k 31. 12. 2012

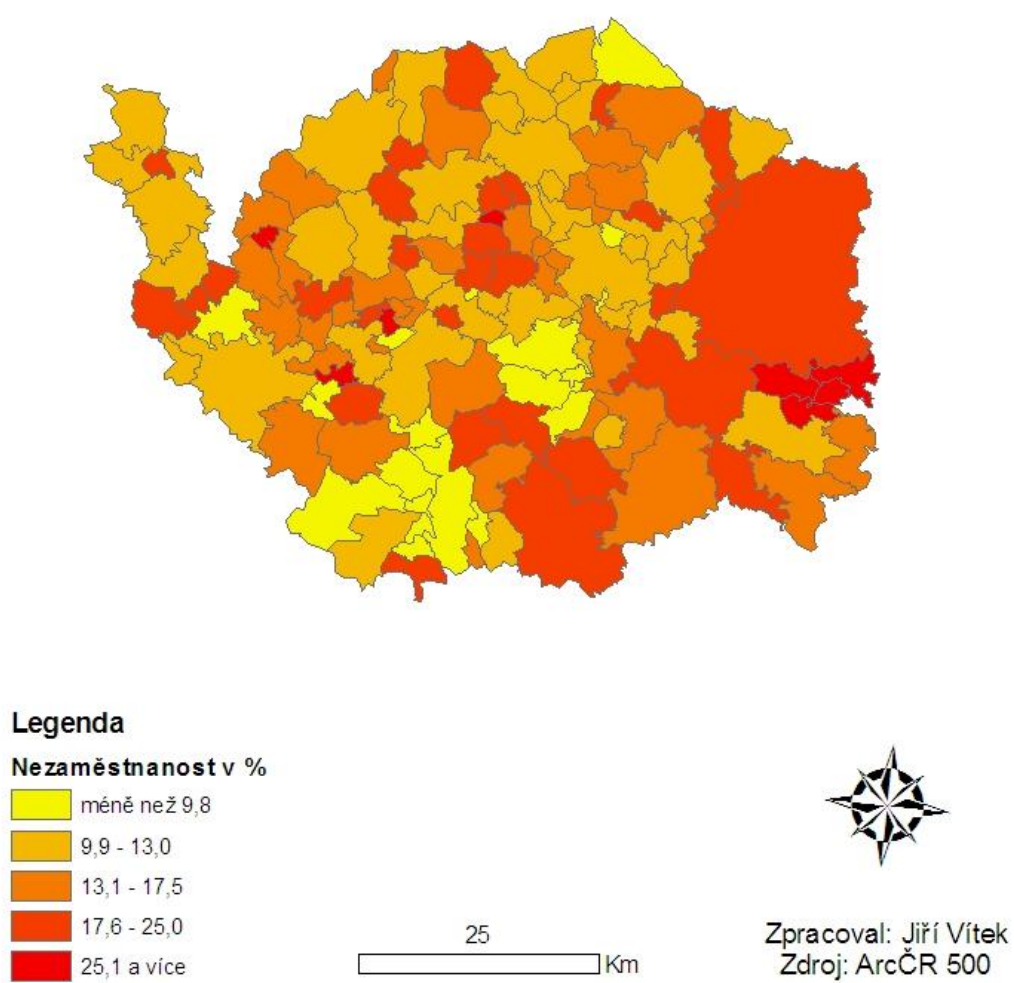
Hospodářská činnost		
Obec	Počet podnikatelských subjektů	Subjekty s více než 50 zaměstnanci
Čichalov	24	
Chyšě	114	
Pšov	90	1
Štědrá	111	
Valeč	112	
Verušičky	78	
Vrbice	37	
Žlutice	570	
Celkem	1136	1

Zdroj: vlastní zpracování, data www.risy.cz

Obr. 2: Míra nezaměstnanosti v POÚ Karlovarského kraje k 31. 12. 2012

Obr. 3: Míra nezaměstnanosti v obcích Karlovarského kraje k 31. 12. 2012

4.2. POÚ Aš

Vymezení území

POÚ Aš je územně správní jednotka nacházející se v Karlovarském kraji v bývalém okrese Cheb a vznikla v roce 2001. Zkoumané území se nachází v západním cípu Karlovarského kraje při hranicích se SRN, konkrétně se spolkovými republikami Sasko a Bavorsko. Území POÚ je tvořeno katastrálními územími následujících obcí: Aš, Hazlov, Hranice, Krásná a Podhradí (Geoportál CENIA). Rozloha vymezeného území je 1119,6 km².

Obyvatelstvo

Na území POÚ Aš žilo k 31. 12. 2012 17 592 obyvatel. Většina v centru regionu, v Aši a to konkrétně 13 076, dále pak v Hazlově 1628, v Hranicích 2190, v Krásné 538 a v Podhradí 180. Soustředění většiny obyvatel do centra regionu je jev, který se opakuje i u dalších dvou zkoumaných území. Index stáří⁵ je na území POÚ Aš menší než v Karlovarském kraji: POÚ Aš 79,6% a Karlovarský kraj 93,7%. Větší podíl předproduktivní složky obyvatelstva je jedním z předpokladů budoucího rozvoje území. Pro úplnost jsou data o obyvatelstvu uvedena v tabulce.

Tabulka 11: Charakteristika POÚ Aš k 31. 12. 2012

Obec	Rozloha	Počet obyvatel	Index stáří (%)	Míra nezaměstnanosti (%)
Aš	558,6	13076	76,3	7,6
Hazlov	278,9	1628	68,5	10,2
Hranice	317,9	2190	118,5	5,2
Krásná	218,5	538	58,6	11,1
Podhradí	63,6	180	83,9	14,9
Celkem	1437,5	17612	79,6	11,1

Zdroj: vlastní zpracování, data www.czso.cz

⁵ Index stáří-podíl poproduktivní složky ku složce předproduktivní

Tabulka 12: Finanční příjmy obcí v POÚ Aš v letech 2005-2007 (v tis. Kč)

	Celkové příjmy na obyvatele	Investiční výdaje obcí na obyvatele	Průměrný podíl investičních výdajů na celkovém rozpočtu obce
Aš	17 593	4 513	26,8
Hazlov	17 457	4 422	28,4
Hranice	16 986	4 745	29,8
Krásná	27 700	18 363	65,0
Podhradí	17 906	6 235	38,4
Průměr POÚ	19 528	7 656	37,7
Průměr KK	18 807	6 447	24,8
Průměr ČR	14 812	5 078	28,7

Zdroj: vlastní zpracování, data Ministerstvo financí ČR

4.3. POÚ Nejdek

Vymezení území

POÚ Nejdek je územně správní jednotka nacházející se v Karlovarském kraji v bývalém okrese Karlovy Vary a vznikla v roce 2001. Zkoumané území se nachází na severozápadním okraji Karlovarského kraje, kde hraničí se správními obvody POÚ Kraslice a Ostrov a se Saskem. Správní obvod POÚ Nejdek je tvořeno katastrálními územími obcí Černava, Nejdek, Nové Hamry, Smolné Pece a Vysoká Pec. Rozloha vymezeného území je 1043 km².

Obyvatelstvo

Na území POÚ Nejdek žilo k 31. 12. 2012 9 348 obyvatel. Převážná většina v centru regionu, v Nejdce, konkrétně 8 221, dále v Černavě 306, Nových Hamrech 344, Smolné Peci 136 a Vysoké Peci 341 obyvatel. Index stáří POÚ Nejdek - 94% je srovnatelný s indexem stáří Karlových Varů, ale oba indexy se nacházejí pod hranicí 100%, která znamená stejný počet obyvatel v předproduktivním i poproduktivním věku. Z toho vyplývá, že i POÚ Nejdek má z hlediska stáří obyvatelstva předpoklad pro příznivý rozvoj území.

Tabulka 13: Charakteristika POÚ Nejdek k 31. 12. 2012

Obec	Rozloha	Počet obyvatel	Index stáří (%)	Míra nezaměstnanosti (%)
Černava	70,7	306	82,5	10,4
Nejdek	523,1	8221	94,9	9
Nové Hamry	251,1	344	107,1	11,6
Smolné Pece	64,5	136	200	12,8
Vysoká Pec	133,6	341	49	10
Celkem	1043	9348	94	12,4

Zdroj: vlastní zpracování, data www.czso.cz

Tabulka 14: Finanční příjmy obcí v POÚ Nejdek v letech 2005-2007 (v tis. Kč)

	Celkové příjmy obcí na obyvatele	Investiční výdaje obcí na obyvatele	Průměrný podíl investičních výdajů na celkovém rozpočtu obce
Černava	8 879	1 282	17,2
Nejdek	13 632	3 387	23,6
Nové Hamry	13 777	4 209	32,6
Smolné Pece	13 469	2 826	16,1
Vysoká Pec	14 197	6 507	43,5
Celkem	12 791	3 642	26,6
Průměr KK	18 807	6 447	24,8
Průměr ČR	14 812	5 078	28,7

Zdroj: vlastní zpracování, data Ministerstvo financí ČR

4.4. POÚ Žlutice

Vymezené území

Území POÚ Žlutice vzniklo jako územně správní jednotka v roce 2001 a nachází se v bývalém okrese Karlovy Vary. Zkoumané území zaujímá polohu na hranicích s krajem Ústeckým a Plzeňským v tzv. vnitřní periferii (viz např. Musil 2008), která se nachází na styku hranic těchto krajů. Správní obvod POÚ Žlutice tvoří katastrální území následujících obcí: Čichalov, Chyše, Pšov, Štědrá, Valeč, Verušičky, Vrbice a Žlutice. Celková rozloha zkoumaného území činí 2 226,7 km².

Obyvatelstvo

Na území POÚ Žlutice žilo k 31. 12. 2012 5 496 obyvatel. Většina obyvatel zkoumaného území je opět soustředěna do jeho centra, tedy do Žlutic, konkrétně 2 575. Dále v Čichalově 147, Chýších 585, Pšově 567, Štědré 561, Valči 361, Verušičkách 411 a Vrbicích 192 obyvatel. Index stáří POÚ Žlutice je 89,5% a je tedy nižší než je tato hodnota v rámci Karlovarského kraje. Z toho vyplývá, že i POÚ Žlutice má z hlediska stáří obyvatelstva předpoklad pro příznivý rozvoj území.

Tabulka 15: Charakteristika POÚ Žlutice k 31. 12. 2012

Obec	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel	Index stáří (%)	Míra nezaměstnanosti (%)
Čichalov	128,2	155	92,3	34,3
Chyše	286,2	584	98,9	12,3
Pšov	487,1	567	146,8	16,7
Štědrá	365,6	565	87	14
Valeč	171,4	359	100	17,5
Verušičky	181,3	403	53,6	29,4
Vrbice	76,6	196	100	50
Žlutice	530,3	2521	83	11,8
Celkem	2226,7	5344	95,2	16,7

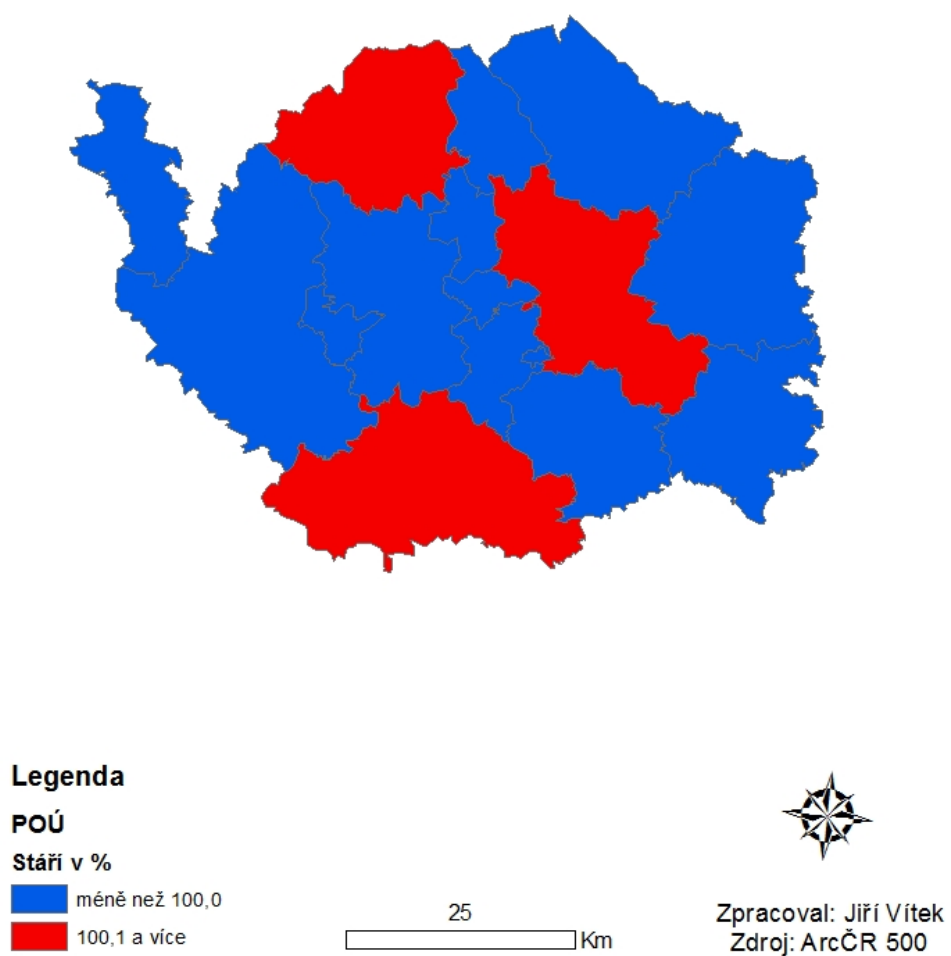
Zdroj: vlastní zpracování, data www.czso.cz

Tabulka 16: Finanční příjmy obcí v POÚ Žlutice v letech 2005-2007 (v tis. Kč)

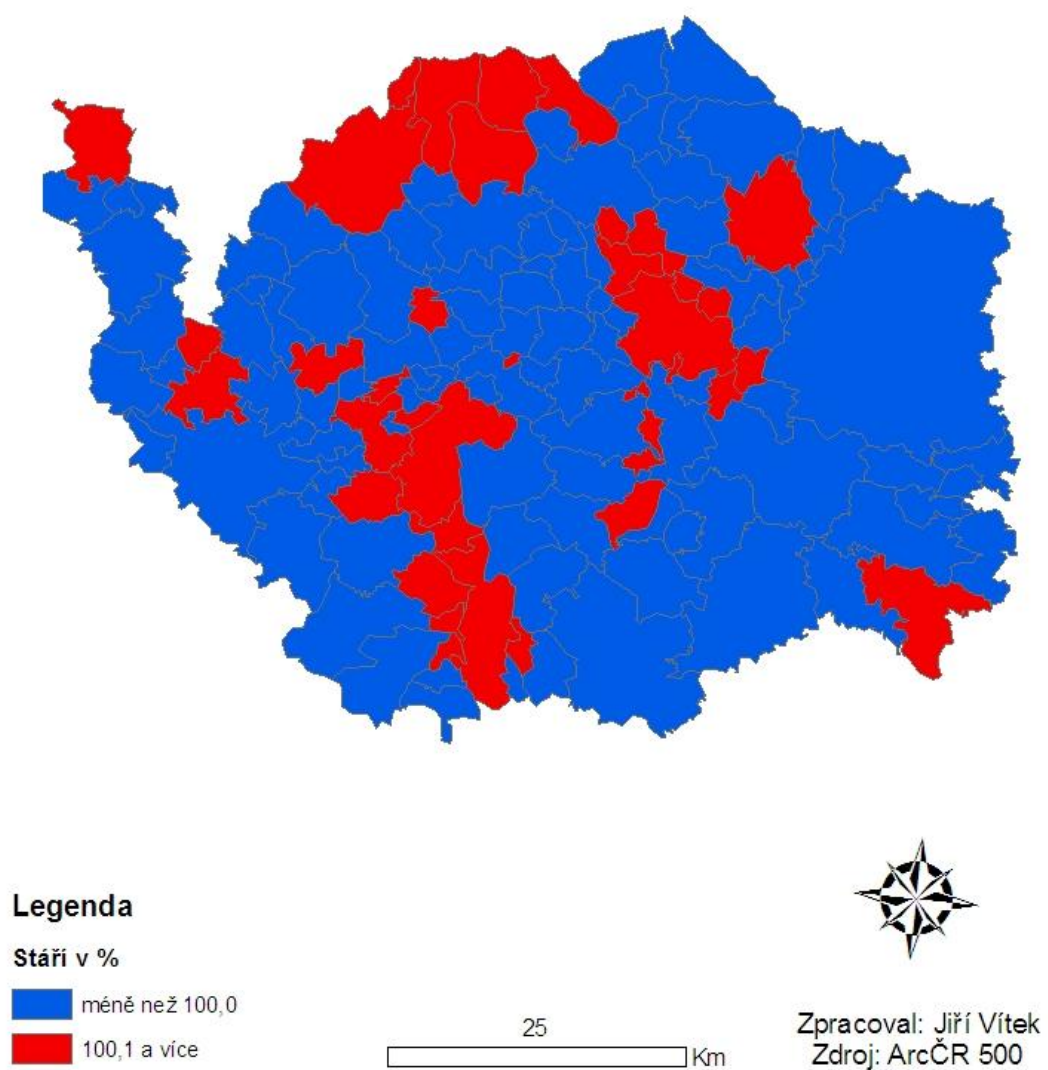
	Celkové příjmy obcí na obyvatele	Investiční výdaje obcí na obyvatele	Průměrný podíl investičních výdajů na celkovém rozpočtu obce
Čichalov	19 638	977	5,2
Chyšě	14 062	711	5,2
Pšov	15 188	1 069	8,8
Štědrá	13 612	718	6,3
Valeč	20 635	3 103	15,8
Verušičky	12 376	3 243	28,0
Vrbice	10 489	1 884	17,7
Žlutice	16 185	1 187	7,8
Celkem	15 273	1 612	11,8
Průměr KK	18 807	6 447	24,8
Průměr ČR	14 812	5 078	28,7

Zdroj: vlastní zpracování, data Ministerstvo financí ČR

Obr. 4: Index stáří v POÚ Karlovarského kraje k 31.12.2012

Obr. 5: Index stáří v obcích Karlovarského kraje k 31. 12. 2012

5. Role lokálních politických elit v modelových územích

5.1. Řízený rozhovor s představiteli místní správy

Cílem řízených rozhovorů bylo získání co možná nejpodrobnějších informací o daných městech a konfrontace těchto informací s autorovými předpoklady. Otázky byly sestaveny tak, aby z následných odpovědí vyšlo najevo, jak lokální politici přistupují k rozvoji v regionu a zda předpokládané rozdíly mezi územími skutečně existují.

Metodika řízeného rozhovoru

Původním záměrem bylo uskutečnit řízené rozhovory pouze se starosty obcí, jež jsou sídlem POÚ. Tyto rozhovory byly realizovány v dubnu a květnu roku 2013. Starostům obcí byly nejprve zaslány základní informace a osnova rozhovoru. Následně byli kontaktováni telefonicky. Souhlas s poskytnutím rozhovoru dali pouze starostové Aše a Nejdku.

Pro potřebu komparace odpovědí starostů byly rozhovory uskutečněny i s opozičními zastupiteli ve všech třech obcích. Dále byl uskutečněn rozhovor s krajskými zastupiteli pro získání názoru, jak kraj pohlíží na rozvoj obcí uvnitř svého svěřeného území.

Okruhy témat k řízeným rozhovorům byly sestaveny na základě předpokladů zmíněných v úvodu této práce. Cílem první části rozhovoru bylo získání poznatků o fungování města, konkrétně se zjišťovala míra zapojení občanů, neziskových organizací a firem sídlících ve městě do chodu města. Cílem druhé části rozhovoru bylo získání informací o rozpočtu města, dále vyhodnocení jeho pozice na úrovni krajské a mezinárodní a v neposlední řadě také aktivita města v různých mikroregionálních sdruženích. Dle dostupné literatury jsou jednoznačnými aktéry rozvoje takto malých lokalit lokální politici. Okruhy řízeného rozhovoru tedy měly pokrýt portfolio práce lokálních politiků s modelovým územím. Respektive rozhovory měly pokrýt několik kapitol fungování města, do kterých mohou svým postavením zasahovat.

Na začátku každého rozhovoru byla tazatelům položena otázka, zda je možné rozhovor zaznamenat na diktafon. Svolení k nahrávání rozhovoru jsem dostal pouze v případě dvou rozhovorů. S ohledem na svolení nahrávání pouze v případě dvou

rozhovorů neuvádím přepis rozhovorů. Pouze v případě dvou nahraných rozhovorů připojuji do textu citace podporující závěry uvedené v práci.

5.2. Analýza rozhovorů

5.2.1. Nejdek

Rozhovor byl uskutečněn 13. 5. 2013 v kanceláři starosty města Nejdek Ing. Vladimíra Bendy. Díky znalosti situace v Nejdku i osoby Ing. Bendy probíhal rozhovor i přes formální prostředí klidně a bylo dosaženo cílů daných na začátku rozhovoru.

Rozhovor s opozičním zastupitelem Mgr. Janem Tóthem byl uskutečněn 7. 5. 2013. Vzhledem k přátelským vztahům s dotazovaným byl rozhovor úspěšný a byly zodpovězeny otázky i nad rámec původní osnovy rozhovoru.

Občanská aktivita

Aktivita občanů města Nejdek, respektive jejich účast na jednání zastupitelstva je nízká. Starostou města i opozičním zastupitelem byl ovšem tento fakt označen za pozitivní, jelikož neúčast obyvatel na jednání ukazuje na fakt, že ve městě vše funguje tak jak má. Naopak účast občanů na jednání zastupitelstva naznačuje, že se něco děje. V tomto směru lze tedy neúčast obyvatel na zastupitelstvu považovat za zcela normální. Nelze ovšem tuto situaci považovat za neochotu občanů podílet se na chodu města, pouze reagují až na podněty, které se jich bezprostředně týkají nebo ve velkém ovlivňují město jako celek. Tuto situaci kvituje i starosta obce, který považuje hojnou účast obyvatel na jednáních zastupitelstva za kontraproduktivní.

Mezi občany města tedy nelze najít aktéra, který by se velkou měrou podílel na chodu města. Spolupráce vedení města s jeho obyvateli ovšem funguje na vcelku normální úrovni. Obě složky města si nejsou navzájem lhostejné a město v tomto ohledu prospívá.

Zapojení neziskových organizací

Neziskové organizace působící v Nejdku svou činností zasahují do všech sfér společenského života. Jsou nedílnou součástí každodenního života ve městě a vytvářejí jakousi etickou stránku města. Přesto ani v této složce řízeného rozhovoru nelze nalézt konkrétního aktéra regionálního rozvoje, ať už jde o jednotlivce či celou organizaci.

Nelze tímto ovšem říci, že by organizace nefungovaly. Starosta města je s jejich činností spokojen, jelikož svými aktivitami vytvářejí kvalitní kulturní a společenské prostředí ve městě. I spolupráce mezi nimi navzájem a městem je na dobré úrovni.

O tom vypovídá i fakt, že město každoročně uvolňuje 250 tis. Kč ze svého rozpočtu na tzv. TOS (tvorba občanské společnosti). Tyto peníze jsou organizacemi hojně využívány.

Nenalezení klíčové organizace, která by svou aktivitou strhávala ostatní a byla vidět i mimo region nepovažují za negativní. Naopak bych vyzvedl celkovou velmi solidní úroveň zdejších neziskových organizací. Jejich samotná činnost a aktivity vypovídají o dobré základně sociálního kapitálu.

Zapojení firem

Předpokladem práce je, že v míře zapojení firem do chodu města nastanou největší rozdíly mezi modelovými územími. Tento fakt se potvrdil, přičemž právě město Nejdek tento předpoklad potvrzuje.

Především firma Witte hraje v Nejdku velkou roli, ačkoliv si starosta myslí, že je role firmy v současné době přeceňována. Faktem je, že role firem a především Witte byla větší před ekonomickou krizí. Nelze ovšem roli firmy Witte podceňovat. Jakožto druhý největší zaměstnavatel v Karlovarském kraji disponuje dostatečně velkou finanční rezervou, kterou nadále využívá ke své propagaci a k podpoře kulturního a společenského života v Nejdku. Výčet aktivit firmy Witte na poli regionálního rozvoje je poměrně široký. Firma přispívá svými penězi na společenské akce pořádané městem, pořádá společenské akce pod svou záštitou a v neposlední řadě je sponzorem několika sportovních klubů nejen v Nejdku. Ostatní firmy, které mají svoje sídlo na území města, nedosahují velikosti firmy Witte a proto se i jejich aktivity omezují na sponzoring menších akcí pořádaných městem.

Předpoklad, že město Nejdek, které je poměrně hodně průmyslové, bude podporu pro svůj rozvoj získávat právě z průmyslových podniků, se potvrdil. Firmy zde působící nejsou největšími hybateli dění ve městě, ale vliv minimálně jedné z nich je významný.

Rozpočet města

Analýza rozhovorů, konkrétně částí týkajících se rozpočtů a dotací bude velmi podobná ve všech modelových územích.

Město Nejdek disponuje ročním rozpočtem cca 100 mil. Kč. Tato částka se jeví starostovi jako nedostačující, což jen potvrdilo autorův předpoklad. Peníze z rozpočtu, tedy pouze příjmy bez dotací, stačí jen na pokrytí běžného chodu obce, tedy na uhrazení provozních nákladů, zaplacení funkcí spojených s přenesenou působností obce atd. Chce-li město cokoliv postavit, rozšířit či obnovit, tak musí žádat o dotace z EU či o státní dotace.

Dotace z EU vidí starosta jako přespříliš byrokraticky náročnou věc s nejasným výsledkem. Nicméně je to věc nutná, jak bylo poznamenáno výše. Návrhy, na co se peníze získané z dotačních programů EU použijí, vznikají spíše jako nápad skupiny lidí, která se pohybuje v oblasti, kam se mají peníze investovat. Nejde tedy o výjimečný nápad jednotlivce, ale o dobře promyšlenou koncepci, svědčící o poměrně dobré úrovni lidského kapitálu.

Postoj kraje

Cílem této části rozhovoru bylo potvrdit či vyvrátit myšlenku, že spolupráce s krajem funguje jednostranně, konkrétně jen pokud je podnět ze sídla POÚ. K tomuto poznatku autor došel po přečtení PRKK (Program rozvoje Karlovarského kraje 2007-2013). V této zprávě není o nižších územně správních celcích jako je POÚ ani zmínka.

Starosta města autorovi tuto domněnku potvrdil. Kraj se nezajímá o tyto nižší územně správní celky, které se nacházejí na jeho území. Na druhou stranu je nutné říci, že jakýkoliv požadavek, který je vznesen, je krajem splněn. Tato skutečnost funguje lhostejno na politické příslušnosti, tedy rozdílné politické zařazení nehraje v tomto případě roli. Nezájem kraje trvá jen do doby, dokud sám kraj nemá v plánu výstavbu na území POÚ či obce. Příkladem budiž výstavba části silnice v Nejdku, která navazuje na plánované silniční spojení Karlových Varů s Německem. Město Nejdek v tomto případě využilo své pozice a jako součást výstavby silnice prosadilo i rekonstrukci chodníků a veřejného osvětlení podél této silnice.

Tento bod rozhovoru byl brán spíše informačně. Byla snaha zjistit jakou pozici má nižší územně správní celek POÚ v rámci kraje. Výsledkem je poznatek, že spolupráce existuje, ale jen pokud je podnět zdola, tudíž z POÚ.

Spolupráce uvnitř kraje

Další z informačních otázek zřízeného rozhovoru je zjišťování míry spolupráce mezi obcemi a POÚ v rámci kraje. Tedy jakýsi přesah aktivit mimo hranice samotných

územně správních celků. Jedná se tedy o spolupráci na bázi mikroregionálních a jiných sdružení podobného typu.

Výsledkem je pro autora překvapivý fakt, že Nejdek není členem žádného mikroregionálního sdružení. Ze strany starosty města je nutné tento fakt pokládat za zbytečně defenzivní taktiku ve vedení města. Tato skutečnost byla potvrzena i během rozhovorů s ostatními starosty, kteří uvedli, že nejdeckého starostu prakticky neznají, jelikož se nezúčastňuje ani sdružovacích akcí pro starosty měst pořádaných krajským úřadem.

Pro obec je to bohužel negativní fakt. Právě na těchto setkáních dochází často k výměně zkušeností, poznatků atd. vedoucích jednak k rozvoji dobrých vztahů mezi obcemi, ale i navazování kontaktů a dalších forem spolupráce.

Přeshraniční spolupráce

V této části rozhovoru šlo o získání informací vedoucích k určení míry „evropeizace“ zkoumaných modelových území.

Město Nejdek, ač územně náleží do Euroregionu Egrensis, tak není jeho aktivním členem. Budiž tento fakt opět připsán vedení města, které se v tomto bodě projevilo jako málo aktivní a jen potvrdilo autorovu domněnku, že se o věci, které sahají mimo jeho hranice, nestará. Za aktéry, či zprostředkovatele mezinárodních vztahů lze považovat neziskové organizace, především ty, jejich aktivita je spojena s řešením česko-německých vztahů a také SDH Nejdek. Jde především o kontakty se stejnými organizacemi, které působí v partnerském městě Johanngeorgenstadt a jeho okolí. O poměrně vysoké míře kontaktování svědčí několik každoročních akcí s dlouholetou tradicí. Jako nejvýznamnější lze jmenovat Pouť dobré vůle a vánoční jarmark. Podle opozičního zastupitele Mgr. Tótha je starosta jen figurka: „*Jakékoliv fungování přeshraniční spolupráce sice zaštiťuje starosta, ale vše se děje jen díky aktivitě a kontaktům opozičního zastupitele pana Drobného*“ (Tóth 2013). Toto vyjádření je možná do jisté míry ovlivněno osobní averzí vůči osobě starosty, ale hodně vypovídá o prostředí v jakém zastupitelé i zaměstnanci Městského úřadu v Nejdce pracují. Je to jedna z věcí, která se často na politické scéně takto velkých měst objevuje. Tedy osobní antipatie představitelů města. V tomto případě jde tedy vidět rozdíl v přístupu lokálních elit k rozvoji obce k formování sociálního kapitálu, čímž se částečně potvrdil jeden z předpokladů práce – přístupy lokálních politiků k RR se budou lišit. Navíc zde město,

potażmo jeho lokální elity, fungují spíše jako zprostředkovatelé kontaktů na mezinárodní úrovni.

Aktérem na této úrovni jsou lidé činní v organizacích, které navazují mezinárodní kontakty. Žádný z nich nevyčnívá nad ostatní, ale míra kontaktování je vysoká, což je v oblasti, jakou jsou právě bývalé Sudety, velmi důležité.

Shrnutí

V obci Nejdek se potvrdil předpoklad ve velmi rozdílném přístupu lokálních politiků k chodu a rozvoji obce. Důvody mohou být osobního i ryze politického charakteru – oba dotazovaní totiž pocházejí z jiného spektra politických stran.

Jejich názory se liší ve fungování zastupitelstva a v roli, kterou přisuzují osobě starosty, která by i podle článku (Illner 2001) měla mít hlavní úlohu ve fungování města v průběhu volebního období. Současný starosta působí ve své pozici již druhé volební období a během rozhovoru nebyly zaznamenány žádné významné odchylky od způsobu řízení, jakým se prezentoval v předchozím volebním období. Jde tedy o poměrně defenzivní politiku, kdy starosta bere svoji funkci jako funkci zaštit'ovatele chodu města. Tedy považuje za nejdůležitější úkol starosty obklopení se schopnými lidmi a vytvoření týmu, který bude spolupůsobit na chodu města. Není tím myšleno jakési lobbystické uskupení, ale pouze využití koaliční většiny hlasů v zastupitelstvu. Starosta je tedy aktérem regionálního rozvoje ve smyslu dohledu či nadhledu nad chodem města ve všech bodech rozvoje. Opozicí je tento přístup, kdy z její pozice není možný ani dialog nad důležitými body k projednání, velmi kritizován. Navíc dle Mgr. Tótha je starosta: „*Diktátor, který vede politiku strachu, defacto nemusí fungovat žádný vedoucí odborů, jelikož o všem musí rozhodovat starosta*“ (Tóth 2013). Město je tedy z hlediska politického fungování rozděleno na dva celky, které spolu nedokážou spolupracovat. Tato situace ale nemá vliv na chod města, spíše odráží problematiku relativně malého města, kdy osobní problémy přerůstají do profesních záležitostí. Mgr. Tóth uvádí ke spolupráci koalice a opozice a k fungování starosty toto: „*Nemám rád dělení na opozici a koalici – veškerá snaha o spolupráci vždy ztroskotala na faktu, že některý z aktivních politiků je zrovna v opozici*“ (Tóth 2013). Nelze tedy říci, že by mělo zastupitelstvo fungovat jako jeden celek – zdravá konkurence je dobrá, ale fungování zastupitelstva v Nejdku je politickou příslušností a osobními vztahy tak vyhocená, že jediným bodem, na kterém se členové zastupitelstva shodnou, je rozpočet města – tedy bod, který je pro fungování města nezbytný.

Předpoklad využití polohy obce při hranicích se SRN se potvrdil jen částečně. Funguje spíše zásluhou neziskové organizace JoN (Jde o Nejdek), popřípadě díky osobě zastupitele pana Drobného. Starosta není v této záležitosti aktivním vyhledavatelem kontaktů. Nutné je ovšem říci, že díky poloze zhruba 10 km od hranic nemůže obec využít přímé přeshraniční spolupráce např. při budování cyklostezek, jako je tomu v Aši.

5.2.2. Žlutice

Rozhovor s opoziční zastupitelkou MUDr. Hanou Hnykovou byl uskutečněn 7. 5. 2013 v domě dotazované. Neformální prostředí přispělo ke klidnému průběhu rozhovoru, který obsáhnul všechny body předem stanovené osnovy.

Rozhovor se starostou Žlutic Mgr. Bc. Václavem Slavíkem nebyl i přes několikerou telefonní žádost o poskytnutí rozhovoru uskutečněn. Autor má důvod se domnívat, že vzhledem k napjatým vztahům mezi osobou starosty a opozičními zastupiteli nebyl Mgr. Bc. Slavík ochoten poskytnout rozhovor, jelikož již v informačním emailu jsem zmínil potřebu konfrontace odpovědí starosty s odpověďmi opozičních zastupitelů. Z tohoto důvodu byl pro porovnání použit z malé části i rozhovor s bývalým starostou Žlutic Ing. Jaroslavem Vojtou, který proběhl 14. 5. 2010.

Občanská aktivita

I zde je účast obyvatel na jednáních zastupitelstva sporadická. Zájem občanů o jednání je pouze ve chvílích, kdy projednáváná stanoviska mají přímý dopad na občana samotného. Je tím vyjádřen nezájem občanů o chod města a jejich soustředění se pouze na sebe samotného. Přesto ani zde není tento stav opoziční zastupitelkou považován za negativní. Při účasti pouze zastupitelů je jednání kvalitnější, rychlejší a účinnější. Sami obyvatelé Žlutic tedy nejsou aktéry, či osobami, kteří by se na chodu města významně podíleli. Tento jev koresponduje s výsledky, které uveřejnili autoři (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada, Vondráčková 2010) v článku *„Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí“*. Žlutice jsou zde uvedeny ve srovnání s ostatními zkoumanými územími jako místo s nejmenší důvěrou v instituce typu starosta či zastupitelstvo. Důvodem je poloha v tzv. vnitřní periferii a dosídlení území po druhé světové válce.

Zapojení neziskových organizací

Neziskové organizace působící na území Žlutic fungují a starají se tak o sociální a kulturní prospěch města. Úroveň zapojení organizací je tedy na relativně dobré úrovni. V rámci srovnání v článku *Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí* sice opět vyšly Žlutice jako místo, kde se obyvatelé málo angažují v místních spolecích (na místní, regionální i nadnárodní úrovni), přesto nelze hovořit o absolutním nezájmu občanů o fungování neziskových organizací a jejich členství v nich. Opoziční zastupitelka je s funkcí neziskových organizací a zájmových spolků spokojena. Jejich činnost město podporuje každoročně penězi na tzv. TOS. Jejich využití město kontroluje a díky tomu má přehled o činnosti organizací a může potvrdit jejich funkčnost.

Lze tedy potvrdit, že neziskové organizace ve Žluticích fungují, ačkoliv v rámci článku *Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí* vyšla míra angažovanosti místních obyvatel nižší ve srovnání s ostatními zkoumanými územími.

Zapojení firem

Zapojení firem do chodu města je dáno jejich přítomností na území města. V tomto směru měly Žlutice podle mých předpokladů nevýhodu oproti ostatním dvěma modelovým územím. Nevýhoda Žlutic spočívá v jejich geografické poloze a nedostatku kvalifikované pracovní síly, která je dána převážně zemědělskou minulostí této oblasti. Obojí tvoří ze žluticka nezajímavou destinaci pro případné české i zahraniční investory. Autorův předpoklad byl opoziční zastupitelkou potvrzen. Na území POÚ Žlutice nepůsobí žádná firma, která by svou činností a především svými financemi podporovala kulturní a společenský chod města. Pouze nedaleko Žlutic působí firma, jejíž majitel je původně ze Žlutic a díky svému patriotismu přispívá určitými finančními prostředky na obnovu historických pamětihodností ve Žluticích. Ovšem úroveň spolupráce a podpory není na takové úrovni jako aktivity firmy Witte v Nejdku.

Předpoklad nevýhody geografické polohy se tedy potvrdil a mezi firmami tedy nelze hledat aktéra rozvoje regionu.

Rozpočet města

V tomto bodě lze nalézt shodu ve všech modelových územích. Rozpočet města je i ve Žluticích nedostatečný pro uskutečnění větších investičních záměrů. Samotný rozpočet města totiž nejde navýšit např. prodejem městského majetku, jelikož ten byl

většinou rozprodán v průběhu 90. let. Jedinou alternativou jsou tedy dotační programy a to státní i z EU. Zde se opět dostáváme k problematice celkové náročnosti žádostí o dotace z EU. Nedostatek financí i na zpracování projektů pro žádosti o dotace je řešen vypracováním těchto projektů pracovníky města. Z toho vyplývá poměrně velká neúspěšnost při žádostech o dotace. V tomto vidí starosta výhodu nedalekých Chyší, které díky lidem využívajícím obec k druhému bydlení⁶ mají projekty řešeny specializovanými pracovišti v Praze a tedy i jejich úspěšnost je vyšší. Díky tomu mají Chyše sportovní areál, který obec jejich velikosti nevyužije.

Ve Žluticích nejsou návrhy na žádosti o dotace většinou výkonem osob spjatých se zájmovými skupinami, ale jde o nápady zastupitelů města. V tomto je rozdíl oproti Nejdku i Aši.

Postoj kraje

I zde byla potvrzena domněnka o nezájmu kraje o nižší územně správní celky, které se nacházejí na jeho území. Přesto stejně jako v Nejdku jsou veškeré žádosti ze strany města vyslyšeny a splněny. Opoziční zastupitelka se jako nestraník nesetkala s upřednostňováním představitelů obcí na základě jejich politické příslušnosti. Zde autor uvede i slova bývalého starosty Žlutic: *„V současném administrativním uspořádání vidím menší problém. Svou funkci vykonávám už třetí volební období (12 let) a zažil jsem tedy i předchozí uspořádání po okresech. Z mé strany bylo toto administrativní uspořádání lepší, jelikož pomyslná vzdálenost mezi městem a jeho nadřazeným byla menší“* (Vojta 2010).

Spolupráce uvnitř kraje

Žlutice jsou členem mikroregionálních sdružení Svazek obcí Doupovské hory a Vodohospodářského sdružení obcí západních Čech. Obě sdružení fungují na poměrně dobré úrovni. Mezi zúčastněnými obcemi probíhá intenzivní kontaktování. V roce 2009 byly společné projekty podpořeny téměř 3 miliony korun z fondů EU. Bohužel mezi místními občany je povědomí o aktivitách sdružení či o jejich samotné existenci velmi malé. Obě sdružení fungují a město Žlutice se do jejich činností zapojuje především díky aktivitě bývalého starosty města. Malé povědomí o těchto sdruženích je dáno

⁶ Druhé bydlení - odborný termín označující obytné objekty sloužící pro individuální rekreaci Vilímek (1996)

pravděpodobně důsledky dosídlení. V obyvatelích města je totiž málo zakořeněn zájem o tyto činnosti spojené s chodem města. Úroveň důvěry a angažovanosti jakožto ukazatelů sociálního kapitálu je v tomto tedy poměrně nízká.

Přeshraniční spolupráce

Vzhledem ke vzdálenosti města od hranic jsou předpoklady pro přeshraniční spolupráci menší než v Nejdku a Aši. Forma mezinárodního kontaktování probíhá pouze na úrovni občasných vzájemných pozvání. Aktivně v tomto směru působí především SDH Žlutice a místní fotbalový klub. Vzhledem ke vzdálenosti od hranic nejde o žádnou přímou spolupráci. V tomto bodě lze nalézt zajímavost. Důležitým prvkem v mezinárodním kontaktování je aktivní osoba, která zastupuje město. Žlutice ač jsou od hranic dále než Nejde, tak mají prakticky stejnou úroveň mezinárodního kontaktování omezenou jen na aktivity místních akčních sdružení. Navíc aktivněji působí i v Euroregionu Egrensis. Povědomí o euroregionu je nízké a vypovídá o nesžití občanů se svým bydlištěm a nezájmem o jeho chod.

Shrnutí

Komplexní shrnutí situace ve Žluticích je složité, jelikož jsem se i přes snahu nesešel s místním starostou, nicméně z rozhovoru s opoziční zastupitelkou a původnímu rozhovoru s dnes již bývalým starostou vzešlo několik poznatků, které jsou typické pro obecní zastupitelstva napříč Českem.

Současná politická situace ve Žluticích ukazuje na problematiku nízké volební účasti, nezájmu o komunální politiku a osobní spory, které se přenášejí do jednání zastupitelstev. Současný starosta obce byl dlouhou dobu opozičním zastupitelem a naopak původní koaliční zastupitelé jsou nyní v opozici. Tento fakt a navíc i osobní spory rozdělily koalici a opozici na dva navzájem nespolupracující tábory. Situace je podobná jako v Nejdku, ale z rozhovoru s opoziční zastupitelkou a obyvateli Žlutic si autor dovoluje tvrdit, že míra nespolupráce je ještě větší.

Naštěstí se tato disharmonie nepodepisuje na chodu města. O SW se stará opozice, která tak činí bez pomoci obce – což vypovídá o faktu, že společenský chod obce může fungovat i bez zájmu či zapojení starosty nebo koaličních politiků. Ti se naopak starají o chod města z hlediska zajištění financí pro chod města, oprava základní infrastruktury atd. Nedochází ovšem k využití kulturního potenciálu města či k realizaci větších projektů financovaných z evropských, národních či krajských dotačních programů.

5.2.3. Aš

Rozhovor s Mgr. Daliborem Blažkem proběhl v jeho kanceláři 10. 5. 2013. Formální prostředí kanceláře nebylo pro vedení rozhovoru překážkou. Mgr. Blažek je zkušený veřejný činitel a proto i dotazování nad rámec osnovy rozhovoru bylo bez problémů.

Rozhovor s opozičním zastupitelem Mgr. Jiřím Koubkem proběhl v prostředí ZŠ v Aši. Právě poměrně rušné prostředí školy přispělo k zisku nedostatečných odpovědí na všechny otázky v rámci osnovy rozhovoru.

Občanská aktivita

Stejně jako v ostatních dvou modelových územích je účast obyvatel na jednáních zastupitelstva nízká. Jednání se občané účastní, pouze pokud se jich projednáváný program přímo týká. Jinak se o chod města nezajímají. Během rozhovoru mimo jiné Mgr. Blažek uvedl: *„Obecně se má za to, že právě starosta je tu od toho, aby město pozvedl. Společně s radními jsem založil facebookové stránky Město lidem kde mohou lidé sdílet své názory, podněty a kritiku. Výsledkem jsou ovšem nerelevantní a nepoužitelné údaje, takže snaha budovat město zespoda je naivní“* (Blažek 2013). To má pozitivní důsledek v rychlosti jednání, ale na druhou stranu si starosta i zastupitel uvědomují, že to je výsledek malého ztotožnění obyvatel s obcí. Starosta Aše byl jediný schopen identifikovat problém, který existuje pravděpodobně ve všech třech modelových územích. Je to výsledek nedostatečného a především úzce vyprofilovaného dosídlení. Obyvatelé se s městem, jež bylo „na konci světa“, z jedné strany obehnané dráty a plné policie a armády neztotožnili. *„Obecně jsem měl za to, že lidé v mém věku již budou mít jakýsi pocit sounáležitosti s obcí, jenže se ukazuje, že tento pocit je spíše ovlivněn osobností člověka a nezmění ho délka pobytu v obci ani úroveň sociální prostředí.“* Aš navíc během minulého režimu hodně utrpěla po architektonické stránce. I to může být důvodem pro malé soužití s městem. Tento problém nevyřešily ani dvě generace občanů a otázkou zůstává, jak dlouho tento jev bude trvat a zda se ho vůbec podaří napravit. Navíc aktivita občanů, vyjádřená účastí ve volbách do obecního zastupitelstva, je velmi nízká. Starosta Blažek k tomu dodává: *„Spokojení lidé nemají potřebu nic měnit a nejdou volit. Když jsou lidé naštvaní, tak se seberou a jdou k volbám, ale jsou to lidé, kteří dlouhodobě volí levici. Protiváhu jim dělají voliči, kteří volí různá nově vzniklá hnutí. Tragická situace je u mládeže. Výsledkem je tedy paradox, kdy chodí k volbám stále méně lidí a tedy skupina, která přijde je tak*

nekompatní, že sestavení smysluplného zastupitelstva je téměř neřešitelný úkol“ (Blažek 2013).

Zapojení neziskových organizací

Neziskové organizace a aktivity jimi pořádané na území města Aš fungují i díky změně financování, kterou město před několika lety uskutečnilo. Původně město financovalo tzv. „Kulturní středisko“, které dále peníze přímo rozdělovalo neziskovým organizacím na jejich chod a činnosti. Tento způsob se ukázal jako vysoce neefektivní. Proto město přistoupilo ke grantovému systému. V něm je každoročně cca 3 mil. Kč. Část z nich je pro veřejné účely, respektive je formou výběrových řízení rozdělována institucím, které uspořádají akce, které má město naplánované. Druhá část jde na aktivity neziskových organizací. Město dále rozděluje peníze na celoroční činnost neziskových organizací. Město tímto zajistilo velkou pestrost aktivit pořádaných neziskovými organizacemi a také to, že každá aktivita je velmi kvalitní. Veškeré neziskové organizace fungují velmi dobře a ukázalo se, že není důležité, aby jedna z nich fungovala nejlépe. Důležitá je funkčnost všech napříč celým spektrem společenského života ve městě.

Zapojení firem

Zapojení firem či živnostníků do chodu města nebo podpora aktivit města je v Aši na nízké úrovni, respektive neexistuje vůbec. Hlavním důvodem je absence firmy takové velikosti, která by jí z finančního hlediska podporu umožnila. Jako další důvod uvádí starosta absenci sounáležitosti s městem u živnostníků, kteří by menšími sponzorskými dary mohli podpořit propagační materiály města. Tento výsledek nesouhlasí s autorovým předpokladem, který počítal se zapojením firem do chodu města. Aš byla průmyslovým městem, ale kvůli špatné privatizaci zdejšího textilního podniku a také díky obrovské konkurenci v tomto segmentu průmyslu tento podnik zanikl. V současné době zde působí jen několik provozoven „montoven“, které svými prostředky město podpořit nemohou a ani o to zájem nemají, jedná se totiž o firmy cizích majitelů bez vztahu k městu.

Rozpočet města

Do třetice byla autorovi potvrzena domněnka, že obecní rozpočet stačí pouze na zajištění běžného chodu obce. Názorem starosty dokonce je, že starosta každé obce,

pokud chce obec rozvíjet, by měl předem počítat s žádostmi o dotace. Vidí sice prostředí kolem dotací jako nesmírně korupční a byrokratickou oblast, která svou složitostí mnoho představitelů obcí odradí. Přesto jak v začátku rozhovoru uvedl, je to jediný zdroj peněz, který k rozvoji obce může starosta použít. Zřídil proto dotační oddělení, kde se návrhy na žádosti projednávají a teprve poté jsou projednávány na zastupitelstvu. Díky blízkosti hranic využívá nejen peníze z regionálních operačních programů, ale i Cíle 3 (přeshraniční spolupráce). Většina návrhů na žádosti pochází od starosty města a podle jeho názoru by to tak mělo být vždy. Úspěšnost v žádostech je právě díky systémovému třídění návrhů poměrně vysoká.

Postoj kraje

Aš v minulosti i v současnosti trpí kvůli své geografické poloze. Kraj tedy o POÚ Aš nemá zájem. Na základě analýz rozhovorů s ostatními starosty, ale nelze říci, že rozhodující je geografická poloha. Nezájem kraje o nižší územně správní celky je stejný, lhostejno na jejich geografické poloze. Kraj nezajímají problémy nižších celků, dělá rozhodnutí, které se nižších celků týkají, ale dělá je bez jejich vědomí a nevystupuje jako vůdce nižších celků. Spolupráce opět funguje pouze ze strany POÚ. V minulosti byl postoj kraje lepší, existovaly tzv. „hejtmanské dny“, ve kterých se právě výše zmíněné problémy diskutovaly. Od této aktivity se ale postupně ustupovalo a současné vedení s ničím takovým ani nezačalo. Lze uvést několik nesystémových kroků kraje: odkoupení celnice, ze které je nyní herna, výstavba obchvatu Hranic, která zahltí kamionovou dopravou Aš atd.

Spolupráce uvnitř kraje

Aš je členem jediného mikroregionálního sdružení a tím je Sdružení Ašsko. Funguje zde díky své velikosti a pozici v hierarchii kraje jako lídr a poradce pro ostatní členy. Další kontaktování probíhá pouze ve smyslu udržování dobrých sousedských vztahů s okolními obcemi, ale jen do určité míry, jelikož jde o konkurenční prostředí. Povědomí obyvatel o Sdružení Ašsko je opět poměrně nízké. Toto sdružení je činné jen díky úzké skupině lidí a veškeré kontakty probíhají také jen mezi nimi. Zde se projevil další důsledek dosídlení a nesžití se s místem, kde lidé žijí.

Přeshraniční spolupráce

Přeshraniční spolupráce funguje v Aši na velmi vysoké úrovni. Město je aktivním členem Euroregionu Egrensis a sdružení „Mitte Europa“ zaštiťující okresy podél hranic. Díky těmto sdružením dochází k velké míře kontaktování, společným žádostem o dotace (kde je Aš žadáným partnerem) a výměně informací. V tomto směru dochází k „europeizaci“ Aše. Tento jev bohužel není doprovázen zájmem občanů města, kteří sice blízkost hranic využívají kvůli pracovním příležitostem, ale nemají pochopení pro utváření i jiných než jen pracovních vztahů. Aktivita a činnost města probíhá opět jen díky starostovi a na něm napojené úzké skupině lidí. Nutno poznamenat, že členem „Mitte Europa“ je Aš jediná z Karlovarského kraje. Starostovi města ani tolik nevadí, že se obyvatelé necítí být Evropany. Byl by raději, kdyby se cítili občany města Aš. Což bere jako první krok k uvědomění identity s místem bydliště a následně i identitě s integrovanou Evropou.

Shrnutí

Již z rozhovoru v roce 2010 vyplynulo, že se zastupitelstvo nedělí ostře na opozici a koalici, ale že celé zastupitelstvo má snahu spolupracovat ve prospěch obce. Po konfrontačních rozhovorech se starostou a jedním ze zastupitelů lze toto potvrdit i pro rok 2013. Přesto je nutné podotknout, že v případě neshody, je pro koalici jednoduché prosadit díky většinovému podílu v zastupitelstvu svůj názor.

Pozice starosty je oběma respondenty také vnímána jako zaštiťovatel rozvoje města, ale s větším podílem na dění a koordinaci chodu města než je tomu v případě města Nejdek. Velkou měrou se na tom podílí fakt, že starosta Blažek je ve své funkci již 4. volební období a jak uvádí Mgr. Blažek: *„Starosta nesmí být ješitný a musí být vizionář – jedině tak je možné dosáhnout úspěchů.“* Dlouhodobě je schopný se obklopit lidmi, kteří s ním dohromady tvoří tým, který je v rámci sledovaných území unikátem.

Předpoklad rozdílného přístupu politiků se v případě Aše potvrdil pouze v rozdílném přístupu k druhům projektů (žádostí) o něž by mělo město žádat z evropských, národních, či krajských dotačních programů. Shoda panuje v prozatím neuskutečněném využití polohy k intenzivní přeshraniční spolupráci ve školství. Jinak panuje napříč zastupitelstvem shoda - nejen v otázkách rozvoje obce, ale i v hodnocení přístupů občanů, kraje a dalších institucí k chodu města.

Předpoklad využití polohy obce je potvrzen rozhovory s místními politickými představiteli. Z terénního šetření se právě poloha Aše ukázala jako nejvýhodnější. Pro přeshraniční spolupráci je ovšem důležitá nejen poloha přímo u hranic, ale i osoba zprostředkovatele kontaktů – v případě Aše starosty.

Rozhovory potvrdily i další předpoklady získané rozbořem literatury, především tedy článku (Hampl 2003). Aš je zde uvedena jako mikroregion tzv. „nové periferie“ což je dáno především koncem výroby v textilním průmyslu. Dalším problémem je odliv především vysokoškolsky vzdělaných lidí do větších měst. První je způsobeno nenalezením nového investora či doposud nezapočatou výstavbou průmyslové zóny, o jejíž výstavbě se již několik let intenzivně jedná. Lepší vidinou pro budoucnost města, je snaha německé firmy podnikající v automobilovém průmyslu, o výstavbu haly (překladiště) pro jejich výrobu. Okolí Aše bylo vybráno díky blízkosti hranic a dobrému napojení na německou dálniční síť.

Poloha je naopak nevýhodou v otázce odlivu vzdělaných lidí. Většina lidí, kteří vyjedou z Aše za studiem VŠ se nevrací zpět. V Aši lze nalézt jen málo míst pro vysokoškolsky vzdělané lidi a Karlovy Vary jsou z hlediska denní dojížděky za odpovídajícím zaměstnáním příliš vzdálené.

5.2.4. Rozhovor s koaličním zastupitelem Karlovarského kraje

Rozhovor s koaličním zastupitelem Mgr. Jiřím Holanem proběhl v jeho domě. Atmosféra neformálního prostředí přispěla k hladkému průběhu rozhovoru, který trval přibližně hodinu a došlo i na dotazy nad rámec předem dané osnovy.

Hlavním bodem rozhovoru bylo porovnání vztahu obcí ke kraji v souvislosti s odpověďmi starostů a opozičních zastupitelů v obcích v modelových územích. Jejich odpovědi byly Mgr. Holanem potvrzeny. Kraj podle něj funguje a má fungovat jako autonomní orgán, který pouze zaštituje některé instituce (střední školy) a infrastrukturu (silnice 1. třídy). Jiným způsobem není fungování kraje a obcí propojeno. Jak poznamenal starosta Nejdku, Ing. Benda, jde o rovnocenný vztah, jen je každý ze subjektů na jiné úrovni hierarchie státní správy. Kraj v jistém smyslu funguje jako poradní orgán – respektive představitelé místních samospráv se mohou na příslušné pracovníky především v případě žádostí o grant či dotaci obrátit.

Kraj by měl spíše fungovat jako subjekt, který svou činností – výstavba vědecko-technických parků, příprava průmyslových zón atd. připravuje vhodnou půdu pro činnost obcí, které z projektů uvedených výše mohou těžit.

Při dotazu na porovnání současného krajského uspořádání samosprávy s bývalým okresním uspořádáním se autorovi dostalo překvapivé odpovědi. Okresy svou velikostí a uspořádáním byly vhodnějšími partnery měst než současné kraje. Tato problematika nezasahuje do tématu diplomové práce, jde spíše o snahu nalézt vhodnou koncepci samosprávy pro její nejúčelnější fungování.

5.2.5. Rozhovor s opozičním zastupitelem Karlovarského kraje

Rozhovor s Mgr. Daliborem Blažkem proběhl v jeho kanceláři 10. 5. 2013. Formální prostředí kanceláře nebylo pro vedení rozhovoru překážkou. Mgr. Blažek je zkušený veřejný činitel a proto i dotazování nad rámec osnovy rozhovoru bylo bez problémů.

Mgr. Blažek jakožto starosta i opoziční zastupitel v jedné osobě se jevil pro porovnání vztahů mezi obcí a krajem jako nejlepší kandidát. Bohužel pravděpodobně kvůli souběhu funkcí je zastáncem větší spolupráce kraje a obcí, resp. participace na projektech jedné či druhé strany. Nevnímá kraj jako autonomní subjekt, který pouze zaštiťuje několik věcí spjatých přímo s obcemi. Jakožto opoziční zastupitel je kritikem současné krajské koalice, které vyčítá prospěchářství a nečinnost v problémech, které jsou dle něj důležité.

Z hlediska práce je pak velmi zajímavý jeho postoj k větší propojenosti kraje a obcí. V praxi je podobný model velmi těžko použitelný, jelikož by mělo jít spíše o samostatné jednotky, kde by kraj měl být spíše podporovatelem činností obce, nikoliv partnerem. Tím by se zcela vytratila autonomie obcí.

5.2.6. Postoj kraje

Část řízeného rozhovoru věnovaná postoji kraje k nižším územně správním celkům byla vybrána záměrně. V dokumentech věnujících se rozvoji kraje není o dalším rozdělení kraje ani zmínka. Cílem tedy je potvrdit či vyvrátit nezájem kraje o územní jednotky pod něj spadající. Pro porovnání byly také uskutečněny rozhovory s krajskými zastupiteli. Tento bod je začleněn do kapitoly týkající se řízených rozhovorů s lokálními politiky. Je tomu tak kvůli lepší návaznosti tématu na shrnutí rozhovorů se zastupiteli kraje.

Výsledek byl jednoznačně stejný v každém modelovém území. Spolupráce s krajem funguje pouze na základě žádostí „zdola“ tedy z POÚ. Opačným směrem spolupráce nefunguje. Tento postoj kraje je stejný lhostejno na politické příslušnosti starosty města nebo vedení kraje. Bývalým tarostou obce Žlutice byl během rozhovoru v roce 2010 dokonce zmíněn fakt, že spolupráce s okresním úřadem, tedy během předchozího administrativního rozdělení regionu, byla lepší. Toto bylo potvrzeno i během rozhovoru s krajským koaličním zastupitelem. Může to být způsobeno vztahově „menší“ vzdáleností mezi oběma institucemi.

Význam vztahu mezi krajem a ostatními územními celky je především v informační rovině. Vedení kraje by mělo dávat najevo své stavební, investiční a jiné záměry. Právě větší informovanost by předcházela různým „nedorozuměním“ a špatným investičním záměrům. Příklady těchto „nedorozumění“ byly představeny v analýze rozhovoru se starostou Aše.

V této části diplomové práce byl také zmíněn problém tzv. „hejtmanských dnů“. Ty sloužily k návštěvám hejtmána na území kraje a diskuzím s občany o záměrech kraje. Ještě větší význam by patrně měla občasná setkání hejtmána se starosty obcí se sídlem pověřeného úřadu. Samotný hejtmán kraje nemusí mít přehled o činnosti každé obce kraje, to by bylo nemožné. Ale přehled o větších územně správních celcích by mít měl. Význam těchto setkání by spočíval ve sjednocení koncepcí kraje s koncepcemi POÚ.

Shrnutím rozhovorů s lokálními politiky a krajskými zastupiteli došel autor k těmto závěrům. Kraj je vnímán jako instituce, kterou nižší územně správní celky nezajímají, a která se nestará o jejich fungování. I z rozhovorů s krajskými zastupiteli vyplynulo, že kraj i POÚ jsou dvě instituce, ale větší propojenost by určitě byla ku prospěchu rozvoje celého kraje. Hierarchie samosprávných úrovní tedy funguje, ale spíše iniciativou ze strany obcí.

6. Role lokálních politických elit v modelových územích

Analýzou řízených rozhovorů s představiteli obcí byly získány podklady pro závěrečné shrnutí a vyhodnocení celé práce, mimo jiné i pro vyhodnocení cílů práce, které byly základem pro celý výzkum. I v tomto souhrnu informací autor nejprve vyhodnotí každou složku zvlášť, především pak z hlediska odlišností mezi obcemi.

6.1. Občanská aktivita

S ohledem na článek (Illnera in. Hampl, M. 2001) bylo cílem tohoto bodu zjistit míru zapojení obyvatel do chodu obce. Původním záměrem bylo nalezení aktéra či skupiny aktérů z řad občanů města, kteří by se významně podíleli na rozvoji obce. Po uskutečnění rozhovorů se starosty i opozičními zastupiteli ale vyšlo najevo, že mezi občany nelze hledat aktéra, nebo někoho, kdo se významnou měrou podílí na chodu obce. Aktérem je v takto malých obcích starosta či jiný politický činitel, což koresponduje s článkem (Illnera 2001).

Míra angažovanosti obyvatel je ve všech třech obcích velmi nízká. Přetrvává nezájem obyvatel o chod obce. Důvodem je nízká míra pocitu sounáležitosti s městem. Každý starosta s touto situací souhlasí, jelikož jednání zastupitelstva se neprotahuje a je vysoce produktivní. Nutno podotknout, že účast obyvatel na zastupitelstvu ve smyslu neustálé kritiky vedení města opravdu důležitá není.

Ovšem v nezájmu o chod města se stále projevuje dědictví minulosti modelových území. Je jím dosídlení po 2. světové válce obyvatelstvem, které bylo bez vztahu k novému území. Dříve starší obyvatelé zmíněných obcí odjížděli během dovolených „domů“, tedy do míst svého narození. Tímto vztahem k místu bydliště ovlivnili i názor svých potomků, tedy už druhé generace žijící na novém území. Neztotožnění se s místem bydliště tedy přetrvalo po dvě generace. Na současné třetí generaci je, aby svůj postoj ke svému bydlišti změnila. Mezi důkazy o nedostatku patriotismu svědčí i zdánlivě banální nedostatky, jakými jsou např. neupravené předzahrádky domů, nezájem o čistotu města, o jeho památky atd.

Občanská aktivita tedy poukázala na problematiku dosídlení, se kterou se většina pohraničních obcí stále potýká. Autorovým názorem, potvrzeným řízenými rozhovory je, že se tento jev obrací k vyšší sounáležitosti s územím, že stále více obyvatel se začíná cítit „Nejdečáky“, „Žlutíčáky“ a „Ašany“. Ale pocitu silné identity se svým

bydlištěm, jako mají lidé např. na jižní Moravě, se pravděpodobně ještě dlouho nedočkáme.

Analýzou rozhovorů tedy byl zjištěn fakt, že jedno z měřítek sociálního kapitálu, (angažovanost v komunální politice měřená účastí v komunálních volbách) je na velmi nízké úrovni. Lze tedy tvrdit, že z tohoto hlediska je úroveň sociálního kapitálu v modelových územích velmi nízká.

6.2. Zapojení neziskových organizací

Neziskové organizace (NO) a jiná zájmová sdružení místního významu hrají velkou roli v utváření „image“ regionu či města. Jejich činnost a aktivní členství obyvatel v nich vypovídá o sounáležitosti obyvatel s obcí a vytváření sociálních sítí mezi lidmi. Úkolem této části řízeného rozhovoru bylo nalézt organizaci či organizace, které by svou činností vynikaly nad ostatními, vztah obcí k NO a také vztah obyvatel k NO.

Po analýze rozhovorů se starosty obcí a nakonec i z vlastních zkušeností autor dospěl k názoru, že je spíše důležité, aby NO fungovaly napříč společenským a kulturním životem města a tedy fungovaly všechny. Je v zájmu obce, aby činnost NO podporovala. Ve všech třech modelových územích NO fungují a tvoří dobrou socio - kulturní „image“ města. Činnost NO a zájmových skupin poukazuje na rozdíl od angažovanosti v komunální politice na větší pocit sounáležitosti obyvatel s obcí. Tohoto rozporu může být dosaženo menším zájmem české veřejnosti o politiku jako instituci na všech úrovních. Což minimálně na příkladu POÚ Žlutice dokazuje článek Havlíčka a kol. (2010).

Z hlediska vztahu obcí k NO nebyly zaznamenány významné rozdíly. Všichni tři starostové obcí si uvědomují význam NO pro život obce. V každé obci funguje, byť s mírnými obměnami TOS. Peníze z těchto fondů jsou NO hojně využívány a obce tím jejich činnost významně podporují.

Vztah obyvatel k NO nelze metodou řízených rozhovorů přímo zjistit, přesto se z nich dá částečně odvodit. Jak již bylo výše uvedeno, ve všech třech modelových územích funguje velká řada NO. Jsou to organizace pracující s dětmi, seniory, se sociálně nepřizpůsobivými, kulturní spolky atd. Právě výčet všech spolků a existence nejen obligátních SDH a sportovních celků svědčí o dobrém vztahu obyvatel k těmto organizacím a jejich aktivní činnosti v nich.

6.3. Zapojení firem

Analýzou tohoto bodu řízeného rozhovoru bylo dosaženo druhého z cílů této diplomové práce. Právě zde se projevil největší rozdíl mezi modelovými územími. Tím je zděděná hospodářská struktura města. Proto i role firem a zahraničního kapitálu je v každém modelovém území jiná. Výsledky této práce lze částečně ztotožnit s výsledky práce (Hampl 2003), kde jsou jak Nejdek, tak i Aš zařazeny mezi „industriálně periferní“ regiony, ale vzhledem k lepší zděděné hospodářské základně je z tohoto ohledu Nejdek méně „periferní“ než Aš. Žlutice, jako „venkovsky periferní“ oblast, bylo potvrzeno.

Nejdek tedy jako jediný těží z přítomnosti firmy se zahraničním kapitálem. Jde o firmu Witte, která je druhým největším zaměstnavatelem v Karlovarském kraji. Svou velikostí a kapitálem hraje významnou úlohu nejen v rozvoji Nejdku, ale i části Karlovarského kraje. Podílí se jako sponzor na velkém množství kulturních a sportovních akcí v Nejdku a je sponzorem většiny sportovních klubů ve městě. Významnou úlohu hraje i v zaměstnanosti regionu, což má za následek lepší „image“ města z pohledu kraje.

Ostatní dvě modelová území s touto podporou počítat nemohou. Aš průmyslovým městem byla, ale zděděná hospodářská struktura nebyla dostatečnou pobídkou nejen pro české, ale i zahraniční investory. Žlutice nikdy průmyslovou oblastí nebyly a proto ani zde nedošlo k investici, která by byla pro region významná.

Na rozmístění zahraničních investic nemá v rámci modelových území vliv pouze jejich geografická poloha, která předpokládá výhodu pro Aš, ale také zděděná hospodářská základna. Zmíněnou hospodářskou základnou je v Nejdku kvalifikovaná pracovní síla. Jednou z pobídek pro firmu Witte byli právě kvalifikovaní pracovníci zdejších dvou dříve významných podniků Metalis a Vlnap.

6.4. Rozpočty obcí

V tomto bodě až na malé výjimky nebyly zaznamenány rozdíly mezi modelovými územími. Nešlo zde o hledání rozdílných rolí obecních rozpočtů v rámci rozvoje měst, ale spíše o hledání rozdílů v přístupech k dotacím a snahou o jejich získání.

Základním poznatkem je, že obecní rozpočet skládající se z daňových, nedaňových a kapitálových příjmů stačí obci pouze na její běžný provoz. Modelové

obce nemohou řešit navýšení rozpočtu např. prodejem svého majetku, jelikož k tomu většinou došlo na počátku 90. let. Jedinou možností jsou dotace z EU či od státu.

V tomto bodě také existuje shoda mezi starosty modelových území. Jde o administrativní náročnost, přílišnou byrokracii a především nejistotu při žádostech o dotace. Byla také zmíněna míra korupčnosti v celém spektru firem participujících na záležitostech týkajících se dotací a žádostí o ně. Na druhou stranu si starosta každé obce uvědomuje, že jde o jediný zdroj financí potřebných pro rozvoj obce. Proto jsou i přes zmíněné výhrady využívány.

Rozdílem je přístup k celému procesu získání dotací. Starosta města Nejdek bere žádosti jako nutné zlo. Jsou zde podávány jen žádosti se 100% šancí na úspěch, které navíc nepocházejí od starosty města. Město Žlutice trpí nedostatkem financí, žádosti zpracovává samo a tedy i úspěšnost je velmi malá. Naopak starosta Aše založil při městském úřadě „dotační výbor“, který se zabývá výhradně celým průběhem žádostí o dotace. Navíc díky své iniciativě vhodně spolupracuje s městy v Sasku a Bavorsku a Aš tak participuje na dotačních programech vypsaných vládou těchto spolkových zemí.

V tomto bodě se ukazuje jako velmi důležitá role starosty města. Ten svou činností může rozvoj obce prostřednictvím vhodného využívání dotací velmi ovlivnit. Starostu Aše lze v tomto případě považovat za aktéra rozvoje města. Naopak Nejdek, který by díky své geografické poloze mohl z dotací těžit stejnou měrou jako Aš, je znevýhodněn neaktivním přístupem starosty.

6.5. Spolupráce uvnitř kraje

Cílem bylo zjistit, zda a v jakém mikroregionálním sdružení jsou obce členem. Dále chtěl autor zjistit vliv geografické polohy na členství v mikroregionálních sdruženích a vliv starosty města na působení města v těchto sdruženích.

Smyslem těchto sdružení je rozvoj společenského, kulturního a sportovního života v regionu. Jde o angažovanost na regionální úrovni (Havlíček a kol. 2010). Výsledkem analýzy je následující. Aš i Žlutice členy mikroregionálních sdružení jsou, Nejdek nikoliv. Rozhodující vliv zde nemá geografická poloha měst, ale především pozice starosty města.

Absence členství ve sdruženích na regionální úrovni je rovněž absencí kontaktů, vzájemné informovanosti, přenosů know how a v neposlední řadě ztrátou možnosti

vzájemné spolupráce při žádostech o dotace. Tato absence je jakousi izolací od sociálního života regionu. Starosta, jakožto zprostředkovatel těchto kontaktů tedy umožňuje/zneumožňuje vstup obce do této oblasti. Osoba starosty města Nejdek je tedy pro město a jeho rozvoj „handicapem“. Je to především výsledek jeho „defensivní“ politiky.

Součástí analýzy bylo i zjištění míry povědomí obyvatel města o mikroregionech a jejich aktivitě v nich. Z výše zmíněných důvodů bylo možné tento problém hodnotit jen ve dvou modelových územích. Jak vyplývá z rozhovorů s lokálními politiky, míra povědomí obyvatel je nízká, což je dáno/podmíněno malou sounáležitostí obyvatel s obcí i celým regionem. Činnost těchto sdružení je závislá na aktivitě starosty a na něj napojené úzké skupině lidí.

6.6. Přeshraniční spolupráce

V této části řízeného rozhovoru bylo snahou získat pojem o začlenění obcí do Evropy, o míře „europeizace“ a také zda geografická poloha hraje rozhodující roli v angažovanosti na nadnárodní úrovni.

Je nutné zdůraznit, že angažovanost a kontaktování na nadnárodní úrovni není v případě Aše a Nejdku záležitostí jen členství v Euroregionu Egrensis a participace na jeho aktivitách. Jde i o kontaktování místních sdružení, NO a sportovních klubů. Důležitá je pozice vedení města, jelikož neexistuje bariéra v podobě hranic, která by neumožňovala kontakt. Nemá-li vedení města zájem o zapojení se do kontaktování na nadnárodní úrovni, je tato činnost pouze např. na NO a tím jde o jakousi izolaci a nemožnost dokonalého začlenění do sítě nadnárodních vztahů.

Město Žlutice z těchto nadnárodních kontaktů vyřazuje jeho geografická poloha. Míra kontaktů je zde na nízké úrovni. Rozdílem mezi Aší a Nejdkem, městy s velmi podobnou výchozí situací, je postoj vedení města, respektive starostů měst. Úloha geografické polohy je potvrzena v rámci města Žlutice, naopak rozdíl mezi městy Aš a Nejdek poukazuje na zcela jiný problém, který se vyskytl už u hodnocení spolupráce uvnitř kraje. Rozdílem je postoj starosty města k této otázce.

Město Nejdek tímto pozbylo výhody v podobě polohy blízko hranicím se SRN. Kontaktování zde probíhá pouze díky NO a sportovním klubům. Nedochází k předávání zkušeností, společnému využívání dotací atd. Naopak město Aš je příkladem, jak lze díky vedení města své geografické polohy využít.

7. Shrnutí řízených rozhovorů

Metoda řízených rozhovorů se starosty obcí a opozičními zastupiteli modelových území se ukázala jako vhodný základ pro intenzivní výzkum problematiky. Poskytla dostatečné množství relevantních informací pro analýzu fungování lokálních elit a jejich přístup k rozvoji modelových území. Vhodně zvolenými okruhy témat bylo dosaženo více poznatků, než bylo před začátkem psaní práce v plánu.

Polohová diferenciacie, tedy možnost využít výhodnou polohu při hranicích s Německem se ukázala jako neplatná. Geografická vzdálenost od hranic se „zkušenějším sousedem“ je smazána schopností lokálních aktérů – v případě modelových území jmenovitě starostů a opozičních zastupitelů.

Dalším předpokladem rozvoje modelových území je propojení lokálních politiků s dalšími složkami fungování města. Politici a ostatní aktivní složky města totiž většinou fungují nezávisle na sobě, případně jen s velmi malou podporou především ze strany starostů. Modelová území jistě nevykazují nikterak vysoké hodnoty sociálního kapitálu – respektive složek SK, které se dají měřit (účast v komunálních volbách, počet NO a zájmových celků zde působících), nicméně ani jeden z dotazovaných neshledal na tomto jevu nic negativního. Modelová území totiž fungují, jsou plnohodnotnými celky se společenskou, kulturní i dopravní infrastrukturou odpovídající své velikosti.

Daleko důležitějším poznatkem z řízených rozhovorů je ovšem míra osobních konfliktů, které mohou a ovlivňují politický i mimopolitický chod obce. V souladu s poznatkem (Bernard, Kostecký, Illner, Vobecká 2006) a v souladu s poznatkem z rozhovorů se všemi lokálními politiky jde o jeden z největších problémů místních samospráv. Osobní konflikty často znemožňují smysluplné fungování zastupitelstev a společně s konflikty mezi politickými představiteli a občany měst často zabraňují směřování k lepšímu a rychlejšímu rozvoji modelových území.

Jako nejdůležitější se ukázala osobnost starosty, respektive člověka, který tuto funkci vykonává. Analýza rozhovorů se všemi politiky potvrdila důležitost funkce starosty, ale potvrdila také především to, že velmi záleží na lidské stránce osoby, která tuto pozici vykonává. Výchozí pozici má totiž každý starosta stejnou – politicky nejdůležitější a nejodpovědnější funkce ve městě a členství v radě města i v zastupitelstvu. Na starostovi tedy většinou záleží, jakým směrem se bude rozvoj města ubírat a proto je pozice starosty závislá především na jeho konkrétní činnosti. Nepřímo ze všech rozhovorů vyplynulo, že je důležité, aby se starosta, resp. celé vedení

města podílelo na tzv. SW projektech. Stále častěji se totiž stává, že se o sociální rozvoj obcí starají jednotlivci, jejichž činnost vedení města nezařituje, jelikož tato činnost je pro vedení obce těžko měřitelná a nedají se na ní získat „politické body“. Rozvoj tzv. HW projektů je daný a pro fungování obce nezbytný, ale právě budování kvalitní společnosti (komplexní rozvoj obce složený z kulturních, společenských, sportovních aktivit, ale i infrastrukturních projektů) v obci by mělo být nejdůležitější prací starosty a také ostatních politických činitelů obce.

Poměrně nízká identifikace obyvatel s obcí, která je pro rozvoj obce velmi důležitá se v modelových územích ukázala jako částečná překážka a znesnadnění dalšího pozitivního vývoje. Nadále se tedy projevují důsledky selektivního dosidlování regionu a izolace některých jeho částí od zbytku republiky, což jsou předpoklady dané, ale je to také patrně důsledek nevhodné či nedostatečné práce lokálních elit s lidským kapitálem, který je jim svěřen.

Vyvrátila se dominantní role geografické polohy v hledání aktérů lokálního rozvoje. Důležitým aktérem rozvoje je vždy lokální politická elita a záleží spíše na její osobnosti a na tom jak je schopná ze své pozici využít výhodnou/nevýhodnou polohu svěřeného území.

8. Závěr

Modelová území, jež jsou součástí Karlovarského kraje, jsou specifickým územím na hranicích Česka s Německem. Z toho vyplývají jeho příležitosti i omezení v rámci lokálního rozvoje. Důležitými aktéry v rámci tohoto rozvoje jsou místní správa a samospráva, tedy starostové, radní, zastupitelé a vedoucí úředníci obecních a městských úřadů (Illner 2001). Samotná práce potvrdila pozici lokálních politiků (starostové a opoziční zastupitelé), jako hlavních aktérů rozvoje modelových území, ale jejich aktivita většinou směřuje pouze ke zprostředkování kontaktů s regionální (krajskou) úrovní, k čemuž mají ostatně ze své pozice nejlepší předpoklady.

Prvním cílem předložené diplomové práce byla analýza vnitřní diferenciaci Karlovarského kraje.

Každé ze tří modelových území vykazuje rozdílná specifika, ale spíše v historicky podmíněné hospodářské struktuře a s tím spojené různé úrovni hospodářského vývoje (Hampl 2003). Z tohoto pohledu jsou zvolená modelová území vhodnými oblastmi pro snahu o analýzu vnitřní diferenciaci kraje, kde především POÚ Nejdek těží ze své průmyslové historie, POÚ Aš těží z výhodné polohy v blízkosti hranic s Německem a Žlutice doplácí na zděděnou nevýznamnou hospodářskou historii a nevýhodnou polohu v tzv. vnitřní periferii (Hampl 2003, Novotná 2005).

Dalším cílem byla charakteristika role lokálních elit uvnitř území a také navenek mezi vedením města a krajem.

Během vedení rozhovorů s lokálními elitami (starostové a opoziční zastupitelé) se ukázalo, že tyto osoby jsou důležitými aktéry rozvoje modelových měst. Bohužel funkce starostů spočívá často ve zprostředkování kontaktů mezi obcemi a krajem, potažmo státem. Byly nalezeny i rozdíly mezi jejich přístupem k rozvoji modelových měst. Ten je dán několika faktory: např. politickou příslušností, osobními zkušenostmi z jiných zaměstnání, preferencí měkkých či tvrdých projektů atd.

Prvním předpokladem bylo tvrzení, že: *„Modelová území vykazují velmi podobnou vnitřní charakteristiku (nízká volební účast, míra nezaměstnanosti), rozdíly spočívají především v osobnostech lokálních politických činitelů.“* Tento předpoklad byl potvrzen. Rozdíly mezi modelovými územími spočívají především v zděděné hospodářské struktuře. Z toho vyplývající výhodu, kterou by Nejdek a Aš měli mít, nepovažují za důležitou, jelikož v současné době je migrace za prací poměrně normální součástí života a tedy neexistence většího zaměstnavatele ve Žluticích není výrazným

negativem. Přítomnost větší firmy v obci, která by jakkoliv přispívala k rozvoji obce (především sponzorováním společenských i jiných akcí), důležitá je, ale odráží se v ní nejdůležitější poznatek předkládané práce. Celé fungování obce záleží na osobním profilu a přístupu starosty a dalších lokálních politiků. Výhoda polohy u hranic s Německem je výhodou, pouze pokud ji aktéři smysluplně využívají. Totéž platí i o přítomnosti velké firmy v obci, viz rozhovor s nejdeckým opozičním zastupitelem Mgr. Janem Tóthem: „Ředitelka školy byla starostou vyplisněna, za to, že žádala o sponzorský dar firmu Witte. Copak si myslí, že jí město nic nedá?“ (Tóth 2013). Dalším příkladem může být nezám starosty Žlutic o společenské dění obce, které popisovala opoziční zastupitelka MUDr. Hnyková (Hnyková 2013). Druhý předpoklad měl ukázat, že role lokálních politiků je spíše ve zprostředkování kontaktů a vazeb s regionální (krajskou) úrovní.

Z dostupné literatury totiž vyplývá, že lokální politici jsou automaticky bráni jako jedni z hlavních aktérů lokálního rozvoje. Z provedených rozhovorů ovšem vyplynulo, že se jejich role mění v závislosti na jejich osobnosti a snaze o aktivní přístup k rozvoji města. Ve skutečnosti kromě starosty Aše fungují ostatní dotazovaní politici často jako zprostředkovatelé kontaktů s regionální (krajskou) úrovní a tudíž spíše jako pasivní aktéři. Pouze starosta Aše funguje přímo i jako aktivní aktér lokálního rozvoje obce. Toto je dáno několika fakty. Starosta Aše je zkušený politik, který má pro zprostředkování kontaktů nejlepší pozici ze všech dotazovaných. Ale je také jediný, který svou silnou pozici využívá k aktivitě vedoucí k rozvoji města. Starosta města Nejdek je defenzivní politik využívající autoritářský přístup k vedení obce, který nemá prakticky zájem o společenský rozvoj města a zvýšení sounáležitosti s lokální komunitou. Což považuje autor práce za starost o chod obce, nikoliv za aktivitu, která by svou přidanou hodnotou jakkoliv přispěla rozvoji společnosti obce. Rozvoj města schovává za tzv. „tvrdé“ projekty (výstavba parkovišť, oprava chodníků atd.), které mu přinášejí politické body. Do jisté míry funguje pouze jako zprostředkovatel kontaktů, ovšem i tato jeho role je velmi malá. Starosta Žlutic rozhovor nepovolil. O jeho roli v rozvoji města od něj nemáme dostatek informací, nicméně z odpovědí opoziční zastupitelky bude situace stejná jako v případě města Nejdek.

Opoziční zastupitelé mají v rozvoji města omezené pole působnosti, ale právě to vede k jejich participaci na rozvoji sociálního kapitálu.

Ukázalo se tedy, že druhý předpoklad: „*Lokální politici jsou a priori bráni jako významní aktéři lokálního rozvoje, ale často fungují také jako zprostředkovatelé kontaktů a vazeb s regionální (krajskou) úrovní*“ je velmi provázaný s následujícím třetím předpokladem. Byl ovšem potvrzen jen částečně. Starostové, jako lokální elity, fungují s výjimkou Mgr. Blažka, spíše jako zprostředkovatelé kontaktů a vazeb s regionální (kraj) úrovní. Opoziční zastupitelé jsou naopak aktéry lokálního rozvoje, alespoň co se týče rozvoje sociálního kapitálu a společenského života obcí.

Třetím předpokladem je odlišnost přístupů starostů a opozičních zastupitelů k vedení města a lokálnímu rozvoji území.

Předpoklad vychází z práce Getimis a Hlepas (2006), kde autoři založili svou typologii na politických hodnotách starostů a dalších lokálních politiků respektive na jejich postoji k delegování moci. Každý z dotazovaných preferuje jiný přístup k rozvoji, resp. k tomu jak jej v obci nastartovat. U starostů se většinou ukázal jako snadnější přístup přes výstavbu různých druhů infrastruktury (autoritářský přístup), jelikož jde o věci, které jsou více vidět a jsou více zapamatovatelné. Rozvoj obce je tedy spíš vedlejším produktem činnosti starostů (s výjimkou Mgr. Blažka, starosty Aše) vedoucí k znovuzvolení v dalších komunálních volbách. Opoziční zastupitelé, pravděpodobně právě kvůli působení v opozici preferují spíše rozvoj či činnost obce v měkkých projektech, tedy v podpoře sociálního kapitálu (kooperativní přístup) a celkově v podpoře „dobré nálady“ v obci. Je to dáno omezeným přístupem k rozhodování (opozice) a tedy nemožností prosadit své záměry. Tento fakt bohužel potvrzuje striktní rozdělení zastupitelstev na koalici a opozici, většinou bez možnosti jakékoliv spolupráce. Ačkoliv Aš, Nejdek ani Žlutice nejsou malé obce, tak i zde se projevují osobní antipatie, které vstupují do profesního (politického) života, což koresponduje s článkem (Bernard, Kostecký, Illner, Vobecká 2006)

Třetí předpoklad „*Starostové budou preferovat spíše autoritářský přístup k vedení města a lokálnímu rozvoji, zatímco přístup opozičních zastupitelů bude spíše kooperativní a více aktivující fungování společnosti.*“ tedy lze považovat za prokázaný. Rozdílnost přístupu lze sledovat především v různém přístupu k lokálnímu rozvoji na úrovni horizontální (starosta vs. opozice). Ovšem i v přístupu k rozvoji obce mezi jednotlivými starosty lze najít rozdíl, tak jak to dokazuje přístup starosty Aše.

Vše tedy záleží na přístupu lokálních politiků. Starost o běžný chod obce je jedna věc, ale starost o společnost ve městě žijící je z pohledu autora práce také velmi důležitá.

Provedenými metodami bylo dosaženo cílů na začátku práce stanovených. Pro hlubší analýzu např. sociálního a lidského kapitálu je potřeba dalších navazujících šetření a analýz.

Z rozhovorů s lokálními politiky vyplynulo, že výhodná geografická poloha, dostatečný lidský a sociální kapitál a tedy dobrá výchozí pozice pro úspěšný rozvoj oblasti jsou jen předpoklady. Ovšem bez vztahu k obývanému území a vhodnému osobnímu přístupu lokálních politiků nebude nikdy dosaženo uspokojivého lokálního rozvoje.

9. Seznam literatury

- AMIN, S. (1989): Eurocentrism, London, Zed books
- BECKER, G. S. (1994): Human capital, Third edition, Chapter II, human capital revisited, New York, Columbia university press, s. 15-25
- BERMAN, N. L. (1999): Strategické plánování a ekonomický rozvoj – Průvodce strategickým plánováním. In: Moderní obec, č. 1/1999
- BERNARD, J. (ed.). (2010). Endogenní rozvojové potenciály malých obcí a místní samospráva. Sociologické studie / Sociological Studies 10:1. Praha, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 126 s.
- BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T., ILLNER, M., VOBECKÁ, J. (2011): Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj, Praha: Sociologické nakladatelství SLON. 237 s.
- BLAŽEK D. (2013): Řízený rozhovor se starostou města Aš
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, T. (2002): Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, klasifikace, Karolinum, Praha, 211 s.
- BLAŽEK, J. (2002): Regional development and regional policy in central east european countries in the perspective of the EU eastern enlargement. In: Hampl M. et al. Geography of societal transformation in the Czech republic, Prater, Charles university, Faculty of science, s 181-207
- CONSTANTELOS, J. (2004): The Europeanization of interest group politics in Italy: business associations in Rome and the regions. in: Journal of European Public Policy December 2004, s. 1020–1040.
- COTE, S. (2001): The Contribution of Human and Social Capital. Canadian Journal of Policy Research, 2, č. 1, s. 29–36.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [www.czso.cz - 10.1.2014]
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [www.volby.cz – 12.11.2013]
- DOČKAL, V. ed. (2006): Regionální politika EU a naplňování principu partnerství. Případové studie České republiky, Německa, Francie a Slovinska. Brno.
- DOKOUPIL, J. (2000): Teoretické přístupy k problematice pohraničí s aplikací v česko-bavorském prostoru. Geografie-Sborník ČGS, roč. 105, č. 1, s. 10-17

- **FUKUYAMA, F.** (2000): Social capital and Civil society, IMF working paper, WP/00/74, April 2000, 17 s.
- **GETIMIS P. HLEPAS N.** (2006): Local Government of second tier in Greece. Functions, problems and perspectives, ENAE , Athens
- **GREENWOOD, J.** (1997): Representing Interests in the European Union. New York.
- **HAMPL, M.** (2003): Diferenciace a zvraty regionálního vývoje Karlovarska: unikátní případ nebo obecný vzor, Geografie – Sborník ČGS, 108, č. 3, s. 173-190
- **HAMPL, M.** (2000): Pohraniční regiony České republiky: současné tendence rozvojové diferenciace. Geografie – Sborník ČGS, 105, č. 3, s. 241-253
- **HAMPL, M., DOSTÁL, P., DRBOHLAV, D.** (2007): Social and Cultural Geography in the Czech Republic: under pressures of globalization and post-totalitarian transformation. Social&Cultural Geography, 8, č. 3, s. 475–493.
- **HALLÉR, P.** (2006): Regionální diferenciace úrovně lidského kapitálu a jeho význam pro regionální rozvoj ČR. Diplomová práce, UK v Praze, PřF, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, s. 98
- **HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M.** (2005): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: Novotná, M., Chromý, P.: Problémy periferních oblastí Česka. UK, Praha, 184 s.
- **HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M.** (2008): Innere und Äussere Peripherie am Beispiel Tschechiens. Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft. Österreichische Geographische Gesellschaft, 150, Wien, s. 299–316.
- **HENDL, J.** (2005): Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace, Portál, Praha, 408 s.
- **HNYKOVÁ, H.** (2013): Řízený rozhovor s opoziční zastupitelkou města Žlutice
- **ILLNER, M.** (2001): Formování lokálních mocenských elit se zvláštním zřetelem na úlohu starostů měst in. Hampl, M. (2001): Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Praha: Univerzita Karlova. Fakulta přírodovědecká, 2001. 328 s.

- **IYER, S., KITSON, M., TOH, B.** (2005): Social capital, economic growth and regional development, *Regional studies*, 39.8., s. 1015-1040
- **JANC, K.** (2006): Human and social capital in Poland - spatial diversity and relations In: T. Komornicki, K. Czapiewski (eds.), *Core and peripheral regions in Central and Eastern Europe*, EUROPA XXI, 14, PTG, IGiPZ PAN, Warszawa, pp. 39-55.
- **JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., VONDRÁČKOVÁ, P.** (2010): Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí, *Geografie-Sborník ČGS*, roč. 115, č. 2, s. 207-220
- **MARADA, M., HAVLÍČEK, T.** (2004): Územní diferenciacie v Česku. In: Jeřábek, M., Dokoupil, J., Havlíček, T.: *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Academia, Praha, s. 103-114.
- **MATHIAS, J.** (2004) Regional interests in Europe: Wales and Saxony as modern regions In: Hajnová H. *Role aktérů regionální politiky v Jihomoravském kraji*, Magisterská práce, MU v Brně, FSS, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií, s. 29
- **MATHUR, K. V.** (1999): Human-capital based strategy for regional economic development, *Economic development quarterly*, vol. 13, no. 3, s. 203 - 216
- **MINISTERSTVO FINANCÍ** [www.mfcr.cz – 28. 2. 2010]
- **MIRVALD, S., MATUŠKOVÁ, A.** (2001): Ašsko, Geografická analýza příhraničního regionu, Plzeň, ZČU v Plzni
- **MORGAN, K.** (1997): The learning region: Institutions, innovation and regional renewal. *Regional studies*, vol. 31.5., s. 491 – 503
- **NOVOTNÁ, M. ED.** (2005): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 184 s
- **PILEČEK, J.** (2010): Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia, *Geografie-Sborník ČGS*, roč. 115, č. 1, s. 64-77
- **PILEČEK, J., JANČÁK, V.** (2010): Je možné měřit sociální kapitál? Analýza územní diferenciacie okresů Česka, *Geografie-Sborník ČGS*, roč. 115, č. 1, s. 64-77

- **PIKHALA, T., HARMAAKORPI, V., PEKKARINEN, S.** (2007): The Role of Dynamic Capabilities and Social Capital in Breaking Socio-Institutional Inertia in Regional Development, *International journal of urban and regional research*, č. 31.4., s. 836-852
- **PUTNAM, R. D.** (1994) *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- **REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS** [www.risy.cz/cs - 15. 3. 2014]
- **SCHULTZ, T. W.** (1993): The economic importance of human capital in modernization. *Education economics*, Vol. 1, Issue 1, s. 13 – 20
- **STACHOVÁ, J.** (2008): Občanská společnost v regionech České republiky. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 93 s.
- **SÝKORA, L., MATOUŠEK, R.** (2009): Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. In: Poštolka, V., Lipský, Z., Popková, K., Šmída, J. (eds.): *Geodny – Geodays 2008 – Sborník příspěvků z výroční konference ČGS, TU Liberec, Liberec*, s. 50–56.
- **TÓTH J.** (2013): Řízený rozhovor s opozičním zastupitelem města Nejdek
- **VOJTA J.** (2010): Řízený rozhovor se starostou města Žlutice
- **ZEMAN, K.** (2001): Vliv hranic na příhraniční území na příkladu Jindřichohradecka. Magisterská práce, Praha, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta UK
- **ŽÁKOVSKÁ, Ž.** (2006): Nástroje regionálního rozvoje, Bakalářská práce, Brno, Katedra regionálního rozvoje a správy, Masarykova univerzita v Brně

